

MTA TK Gyerekesély Műhelytanulmányok 2013/10

Mezőcsáti kistérség

A kistérségben élő gyermekek, fiatalok és családjaik helyzetének, igényeinek és szükségleteinek felmérése 2013

Farkas Zsombor, GYERE, Gyerekesély Egyesület

**MTA TK
Budapest
2013**

Készült a TÁMOP-5.2.1 támogatásával

Írta: Farkas Zsombor

Szerkesztette: Bauer Zsófia

Kiadja az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

1014 Budapest, Országház u. 30.

<http://gyerekesely.tk.mta.hu/>

ISSN 2064-910X

Tartalom

Összegzés.....	3
1. A helyzetfelmérés módszerei	5
1.1. A vizsgálati minta.....	5
1.2. A kutatás kérdőíve.....	7
2. Demográfiai jellemzők.....	8
3. Foglalkoztatottság	11
3.1. Munkanélküliségi és foglalkoztatási helyzet	11
3.2. Iskolai végzettség.....	13
4. Anyagi helyzet.....	15
4.1. A gyermekszegénység mértéke és jellemzői	15
4.2. Alapszükségletek kielégítetlensége a gyerekes háztartásokban	17
4.3. Eladósodás.....	18
4.4. Segélyezés.....	20
5. Lakáshelyzet	23
5.1. Lakáskörülmények	23
5.2. Szegregátumok	24
6. Korai szocializáció	26
6.1. Kisgyerekkor és bölcsődei ellátás	26
6.2. Óvoda	28
7. Iskola.....	32
7.1. Iskolai szelekció	33
7.2. Iskolai teljesítmények	34
7.3. Szülők véleménye az iskoláról	37
8. A gyerekek szükségleteinek kielégítettsége, a gyerekek nélkülözése	38
9. Egészségi állapot.....	42
10. A mezőcsáti Gyerekesély program ismertsége	44
Felhasznált források	47
1. sz. Melléklet: A felmérés alapmegoszlásai.....	48
2. sz. Melléklet: A felmérés kérdőívei	56

Összegzés

„Az igazat megvallva, ez egy nagyon szegény kistérség.”

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Mezőcsáti kistérségben 2012 nyarán – a kistérségi Gyerekesély programok második körében – indult el a **„Legyen jobb a gyermekeknek” a Mezőcsáti Kistérségben** című program¹. A megvalósításra történő felkészülési - tervezési folyamat egyik alapidokumentuma a Kistérségi tükör, amely a Mezőcsáti kistérségről 2010-ben készült el². A Kistérségi tükör elektronikusan elérhető adatbázisokra és – főképpen – a helyi önkormányzatok statisztikáira épülve összegezte a gyerekek, a gyerekes családok helyzete és szükséglete szempontjából releváns információkat. Megállapításai között szerepel, hogy *„a kistérség legégetőbb strukturális problémája a népesség alacsony iskolai végzettsége és a foglalkoztatási helyzet. A foglalkoztathatóság hosszú távú javítására irányuló fejlesztések központi szerepet kell, hogy kapjanak (...) a szolgáltatások javítása terén szintén sok a tennivaló: a gyerekek napközbeni ellátásának bővítése mellett, a helyi jelzések alapján szükség van az óvodák, iskolák szakemberrel való ellátottságának, felszereltségének javítására, különböző közösségi, szabadidős programok biztosítására. (...) A kistérség a leghátrányosabb helyzetű kistérségek között is kiugróan rossz mutatókkal rendelkezik, ugyanakkor a kistérségen belüli települések társadalmi-gazdasági helyzetében is vannak különbségek. A kistérségek fejlettségét jelző komplex mutató (KSH) alapján az ország hetedik legelmaradottabb kistérsége. A 240/2006. (XI. 30.) kormányrendelet alapján a kilenc településből nyolc társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott és az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott.”*

Ez a tanulmány a 2013. június 30. és július 5. között végzett, a Mezőcsáti kistérségben élő gyerekes háztartásokra reprezentatív adatfelvétel eredményeit foglalja össze. A kistérségi Gyerekesély program keretében ez az első kutatás a kistérségben, így összehasonlításra nincs lehetőségünk (egyedül a Kistérségi tükröt tudjuk – néhol – kiindulási pontként használni). Az adatokból mindenestre az látszik, hogy a Gyerekesély programnak sok a tennivalója ebben a leszakadó kistérségben (is). Akár a gyerekes családok jövedelmi helyzetét, a szülők munkanélküliségét, eladósodottságát, akár a gyerekek iskolai pályafutását vagy nélkülözését emeljük ki, az látszik, hogy sok a megoldásra váró probléma. Ezzel együtt világos az is, hogy a program (ahogy más uniós projektek sem) nagy valószínűséggel nem lesz képes ellensúlyozni azt a politikai-

¹ A Mezőcsáti Kistérség Többcélú Társulása 2011-ben pályázatot nyújtott be a TÁMOP 5.2.3.-A-11/1-2011-0001 „Legyen jobb a gyermekeknek” a Mezőcsáti Kistérségben - című program keretében. A pályázat sikeres elbírálását követően a Kistérség 9 települése (Ároktő, Gelej, Igrici, Mezőcsát, Tiszabábolna, Tiszadorogma, Tiszakeszi, és Tiszatarján és Tiszavalk) 553.228.771 Ft összegű támogatást nyert. A program weboldala: <http://gyerekeselymezocsat.hu/index.html>.

² http://www.gyerekesely.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=609&Itemid=142

társadalmi környezetet, amely a szegénységben élők helyzetét egyre inkább megnehezíti. És ahol sok a szegény, a gondok, illetve a kormányzati intézkedések hatásai (is) hatványozottan érvényesülnek...

A Mezőcsáti kistérségben a gyerekes családok és a gyerekek fele jövedelmi szegénységben él, ami összefügg azzal, hogy a családok harmadában egyetlen foglalkoztatott sincs. A cigány családban élő gyerekek több mint 80 százaléka szegény. A gyerekes háztartásban élő 18 éven felüliek 43 százaléka legfeljebb nyolc osztályos végzettséggel rendelkezik; ez az egyik oka az alacsony foglalkoztatottnak. A szegénységben élő szülők jelentős része számára az egyetlen lehetőség a közfoglalkoztatás (az „aktív keresők” negyede közfoglalkoztatott). A családok lakáskörülményei – az adatok alapján – szélsőségesen rosszak: otthonaik negyedében-ötödében a legelemibb civilizációs eszközök (víz, fürdőszoba, vécé) is hiányoznak. A Gyerekesély program számára hangsúlyos terület a gyerekek iskolai pályafutása. Ezen a téren is van mit javítani: az általános iskolás tanulók kompetenciamérésen mért eredményei jóval az országos átlagok alatt vannak, illetve kiugróan magas a lemorzsolódók és a korai iskolaelhagyók aránya. A kisgyerekek hátrányainak csökkentését a kistérségben már három Biztos Kezdet Gyerekház segíti, illetve különböző szolgáltatások célozzák az iskolásokat is. Az eredmények azonban hosszú távon érzékelhetőek majd. Ez pedig attól függ, hogy a projekt eredményei fenntarthatók-e, és ha igen, hogyan. A kistérségben élő gyerekek jelentős része (41%-a) az élet számos területén nélkülözni kényszerül. Ezért is fontos, hogy a Gyerekesély program – eredeti elképzeléseinek megfelelően – komplexen kezelje a (szegénységben élő) családok és gyerekek problémáit, javítsa életesélyüket.

Összefoglaló tábla

A Mezőcsáti kistérségben, a gyerekes háztartásokban a...

	%
szegény családok aránya	48,0
szegény gyerekek (0-17 évesek) aránya	53,1
foglalkoztatott nélküli háztartások aránya	32,0
legfeljebb 8 osztályos végzettségű 18 éven felüliek aránya	43,0
a víz nélküli lakások aránya	17,8
a korai iskolaelhagyók aránya	55,0

1. A helyzetfelmérés módszerei

1.1. A vizsgálati minta

A Mezőcsáti kistérségben élő gyerekes háztartásokra reprezentatív minta a népesség nyilvántartás adataiból készült rétegzett mintavételi eljárással, illetve súlyozással. A mintába a kistérség kilenc települése közül hat (Ároktő, Gelej, Mezőcsát, Tiszabábolna, Tiszakeszi, Tiszatarján) került be, összesen 300 (0-17 éves) gyereket nevelő háztartással. (Ez a kistérség összes gyerekes háztartásának 11 százaléka.) Mivel a gyerekes háztartások nagy része a kistérségi központban él, ezért Mezőcsáton 5 százalékos, a községekben 20 százalékos merítéssel dolgoztunk. Végül az elemzéshez – súlyozással – egy 20 százalékos reprezentatív mintát alakítottunk ki. A teljes minta 46 százaléka egygyerekes, 32,3 százaléka kétgyerekes, 21,6 százaléka három- és többgyerekes háztartás. (A 2011-es Népszámlás alapján a Mezőcsáti kistérségben élő gyerekes háztartások 50,8 százaléka egygyerekes, 30,7 százaléka kétgyerekes, 18,5 százaléka három- vagy többgyerekes.) (1. tábla)

1. tábla: A Mezőcsáti kistérség vizsgált településein élő gyerekes háztartások száma összesen és a vizsgálati mintában (db)

település	populáció (Népszámlálás 2011)				súlyozott minta			
	egy gyerekes	két háztartások	több	össz.	egy gyerekes	két háztartások	több	össz.
Ároktő	93	57	42	192	12	8	9	29
Gelej	42	43	15	100	6	3	3	12
Igrici	123	66	52	241	-	-	-	-
Mezőcsát	589	354	206	1149	74	53	30	157
Tiszabábolna	28	14	10	52	3	2	1	6
Tiszadorogma	38	21	5	64	-	-	-	-
Tiszakeszi	273	153	90	516	29	20	12	61
Tiszatarján	118	85	65	268	14	11	10	35
Tiszavalk	33	14	3	50	-	-	-	-
Mezőcsáti kistérség	1337	807	488	2632	138	97	65	300

A kérdőíves adatfelvételt az ELTE Társadalomtudományi Karának hallgatói végezték 2013. június 30. és július 5. között. Ők készítették az elemzésben felhasznált strukturált interjúkat is³.

³ A felhasznált interjúkat készítették: Asztalos Bence, Balogh Dávid, Erős Péter, Farkas Rita, Földi Nóra, Gál Orsolya, Gergely Kinga, Kaszai Krisztina, Kádas Judit, Kéki Marianna, Kovács Zita, Móricz Hajnalka, Nagy Szilvia, Nógrádi Katalin, Nyeste Eszter, Piti Ágota, Rácz Renáta, Singh-Bahadur Szilvia, Szendrői Tibor, Szentesi Renáta, Ternay Andrea.

1.2. A kutatás kérdőíve

Az adatfelvétel során a hallgatók két kérdőívvel keresték fel a gyerekes családokat. Elsőként a háztartás tagjainak alapvető jellemzőiről (nem, életkor, iskolázottság, gazdasági aktivitás), jövedelmi helyzetéről, segélyekhez, támogatásokhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférésükről, lakáshelyzetükről, egészségi állapotukról kérdezték a család felnőtt tagjait („Háztartás kérdőív”). A háztartásban élő 0-17 éves gyerekekről (gyerekenként) külön kérdőívben kérdezték a szülőket/felnőtt háztartástagokat. Ennek főbb témakörei az óvoda, iskola, a számítógép- és internethasználat, a betegségek előfordulása, a gyerekek szükségleteinek kielégítettsége, nélkülözése, valamint a szülő-gyerek kapcsolat jellemzői („Gyerek kérdőív”)⁴.

⁴ A kérdőívek a 2. sz. Mellékletben találhatók. A felmérés alapmegoszlásait az 1. sz. Melléklet tartalmazza.

2. Demográfiai jellemzők

A Mezőcsáti kistérség népessége a 2011-es Népszámlálás szerint 13 974 fő. A 0-17 éves gyerekek aránya 21,5 százalék (3 003 fő). Ez – a gyerekkorú népesség országos arányához (18,1%) képest – a kistérség korösszetételének viszonylagos fiatalságát jelzi. Ezt mutatja az is, hogy a kistérségben száz aktív korúra 29 gyerek, illetve 36 idős jut. (Az országos átlag 24 gyerek és 38 idős.) **Az adatfelvétel mintájába 561 (0-17 éves) gyerek került be.** A kisgyerekek (0-5 évesek) korcsoporton belüli aránya (2-4 százalékponttal) alacsonyabb, a hat éven felülieké, illetve a kamaszoké (szintén 2-4 százalékponttal) magasabb az országos arányoknál (2. tábla) A megyei fejlesztési terv elemzése szerint „a 2013. évi adatokat alapul véve csökken a háromévesek száma Gelejen, Hejőpápin, Igriciben, Mezőcsáton és Tiszatarjánban. Tiszakeszin és Ároktőn emelkedik a 3 évesek száma”.⁵

2. tábla: A 0-17 évesek korcsoportonkénti megoszlása a Mezőcsáti kistérségben és az országban, %

Korcsoport	Mezőcsáti kistérség	országos, 2011*
0-2 éves	13	15
3-5 éves	13	17
6-13 éves	45	43
14-17 éves	29	25
Összesen	100	100
N=	561 fő	1 794 963 fő

* Forrás: Népszámlálás 2011. KSH

A **cigány népesség** aránya a legutóbbi népszámlálás szerint 9,4 százalék a Mezőcsáti kistérségben. A 2010-ben készült Kistérségi tükör – jegyzői becslésekre támaszkodva – ennek kétszeresére (20,2%) teszi a romák arányát. A kistérségen belül jelentősek a különbségek: Ároktőn, Tiszabábolnán, Tiszakeszin a jelzett kistérségi átlaghoz közeli vagy annál (jóval) magasabb, Gelejen viszont sokkal alacsonyabb a cigányok településen belüli aránya. A mostani adatfelvétel (2013) **alapján a gyerekes háztartások közel harmada (29,7%), a gyerekek több mint harmada (34,8%) cigány**⁶. Ez utóbbi – a TÁRKI adata alapján – az országos arány (11,3%) háromszorosa. A Mezőcsáti kistérségben éppen a legfiatalabb korcsoportban (0-2 évesek) a legalacsonyabb

⁵ Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal. Oktatási Főosztály. Borsod-Abaúj-Zemplén megye köznevelési fejlesztési terve, 2013. február 22. 107.

⁶ A kutatásban azt tekintjük romának/cigánynak, aki önbevallás alapján annak vallja saját magát. Azokat a gyerekeket tekintjük cigánynak, akik olyan háztartásban élnek, amelyben legalább egy fő cigánynak vallotta önmagát (a Népszámlálás során is alkalmazott kettős identitás lehetőségének módszere alapján).

a cigány gyerekek aránya; úgy tűnik a kistérségben élő romák születésszáma nem nő. Ezzel együtt a többi kohorszban a cigány gyerekek aránya – némileg meghaladva az összes gyereken belüli arányt – 35-36 százalék. (3. tábla) Az adatok egyrészt nem mutatják azt a máshol tapasztalható tendenciát, amely szerint a gyerekek és fiatalok körében jóval magasabb a romák aránya, mint a teljes népességben. Másrészt viszont világosnak tűnik, hogy a **Mezőcsáti kistérség**, illetve annak **egyes települései megindultak a gettósodás útján**.

3. tábla: A 0-17 évesek korcsoportjainak megoszlása roma és nem roma bontásban, %

Korcsoport	roma	nem roma	összesen
0-2 éves	28,4	71,6	100
3-5 éves	36,1	63,9	100
6-13 éves	35,3	64,7	100
14-17 éves	36,7	63,3	100
Összesen	34,9	65,1	100
N=	194 fő	362 fő	556 fő
Országos (0-17 évesek), 2012*	11,3	88,7	100

* TÁRKI Monitor, 2012

„Van olyan község ahol egyáltalán nincs, azt sem tudják, hogy mi az a cigánykérdés (...) Van, ahol hatványozottabb, például Ároktő. Azt látom, hogy Mezőcsáton is ilyen téren rosszabb a helyzet, Igricin nem olyan vészes, Tarjánban abszolút kezelhető a helyzet, itt is vannak romák. Átlagban én olyan 20%-ot mondanék, annyi biztos, hogy van.” (város, tisztviselő) „... húsz százalék biztosan {a romák aránya}. A számuk azzal, hogy azért a gyermeklétszám nagyobb, mint a nem roma lakosságnál, azért én azt gondolom, hogy stagnál. Tehát nem növekszik. Nem csökken, az teljesen biztos, és én szerintem növekedés sem nagyon mutatható ki ilyen módon, vagy nem túlzottan jellemző, hogy növekedne. (...) Most azért ott, azért nagyobb családok is jellemzők, vagy megszületik a harmadik gyermek is, nagyon sok magyar családnál van, és roma családoknál is megáll háromnál, vagy megáll legfeljebb ötnél, tehát a felett azért már kevésbé születnek gyermekek.” (város, jegyző)

A gyerekes családok között – az országos tendenciák alapján – kiugróan magas a három- és többgyerekes, valamint az egyszülős családok szegénységi kockázata. A Mezőcsáti kistérségben **az összes gyerekes**

háztartás majdnem fele (45,8%) egygyerekes, harmada (32,6%) két gyereket nevel, **több mint ötöde (21,6%) „sokgyerekes”**. Utóbbiak országos aránya ennél jóval alacsonyabb (14,2%). (4. tábla) Ezzel szemben az egyszülős háztartások kistérségi aránya (16,8%) közel 5 százalékponttal alacsonyabb az országos adatnál (22%) (TÁRKI, 2012). **A három- és többgyerekes családok 38,5 százaléka roma család**, esetükben a szegénységi kockázat halmozódik. Ugyanakkor ez azt is jelenti, hogy **a kistérségben élő nagycsaládok 61,5 százaléka nem roma**. Megfordítva: a cigány gyerekes háztartások között „mindössze” mintegy 10 százalékponttal magasabb a sokgyerekesek aránya (28,4%), mint a nem roma háztartások körében (19,2%).

4. tábla: A gyerekes háztartások megoszlása gyerekszám szerint, %

Gyerekszám	Mezőcsáti kistérség	országos, 2012*
1 gyerek	45,8	
2 gyerek	32,6	
3 és több gyerek	21,6	14,2
Összesen	100	100
N=	300 fő	

* TÁRKI Monitor, 2012

3. Foglalkoztatottság

3.1. Munkanélküliségi és foglalkoztatási helyzet

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) kistérségekre vonatkozó adatai csak 2010-re érhetőek el. Ezek alapján a Mezőcsáti kistérség munkanélküliségi rátája (15-64 évesek) 24,4 százalék, foglalkoztatási rátája 38,9 százalék volt. Ez a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kedvezőtlen mutatóknál is jóval rosszabb helyzetet jelez (a megyei munkanélküliség aránya 18,7 százalék, a foglalkoztatási ráta 45,7 százalék volt 2010-ben).⁷ A 2013. szeptemberi állapotot jelző – NFSZ településsoros statisztika szerint – Mezőcsáton 15,1 százalék, Ároktőn 13,2 százalék a munkanélküliség aránya (relatív mutatója⁸). Ezzel szemben Gelejen és Tiszabábolnán mindössze 6,4 százalék, illetve 5,2 százalék a mutató értéke. A kérdőíves kutatásban **a gyerekes háztartásban élő aktív korúak (15-64 évesek) munkanélküliségi rátája 15,6 százalék. A korcsoporton belül a munkanélküliek (munkával nem rendelkezők) aránya 9,2 százalék, a foglalkoztatottak (aktív keresők) aránya 49,6 százalék.** (5. tábla) Ezek az adatok viszonylagos javulást jeleznek, illetve nem tűnnek nagyon rossznak. Ez azonban nem a munkaerőpiaci helyzet kedvező változásának, a tényleges foglalkoztatás bővülésének az eredménye; erre a Mezőcsáti kistérségben aligha lehet számítani. A gyerekes háztartásokban **élő aktív korúak több mint tizede (13,2%), az „aktív keresők” negyede (26,6%) közfoglalkoztatott**, így napi nyolcórás munkaviszonnyal sem keresik meg a minimálbért, illetve munkaszerződésük – legjobb esetben, a Start munkaprogramban is – legfeljebb 12 hónapra szól. (Nem beszélve a közfoglalkoztatásba kerülés nehézségeiről és gyakran megalázó feltételeiről.) Azoknak az aktív korúaknak, akik az „elmúlt 12 hónapban” dolgoztak, közel fele (48,9%) közfoglalkoztatott volt (átlagosan 6,7 hónapos „munkaviszonnyal”).⁹ A cigányok munkaerőpiaci helyzete – ahogy az országban mindenhol – a Mezőcsáti kistérségben is jóval kedvezőtlenebb, mint a nem romáké. A gyerekes háztartásban élő aktív korú cigányok 42 százaléka „aktív kereső”, de nekik több mint felük (22,5%) közfoglalkoztatott. A nem cigányok 52 százaléka „foglalkoztatott”, és körükben a közmunkások aránya csak 9 százalék.

⁷ NFSZ, <http://kisterseg.munka.hu/index.php>

⁸ A nyilvántartott álláskeresők a munkavállalási korú népesség %-ában.

⁹ „A Startmunka mintaprogram keretében 1.984 fő álláskereső jut segély helyett munkabérhez Borsod-Abaúj-Zemplén megye három kistérségében. Az Ózdi kistérség 22 településének 54 programjában 1.013 fő; az Encsi kistérség 29 településének 53 programjában 517 fő, a Mezőcsáti kistérség 9 településének 26 programjában 454 fő közfoglalkoztatása valósul meg.” (2011-re vonatkozóan)

Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/kozfoglalkoztatasi-helyettes-allamtitkarsag/hirek/startmunka-borsodban-kozel-ketezren-jutnak-munkahoz>

5. tábla: A gyerekes háztartásokban élő aktív korúak (15-64 évesek) gazdasági aktivitása, %

Gazdasági aktivitás	Mezőcsáti kistérség	országos, 2012*
aktív kereső	49,6	53,2
munkanélküli	9,2	11,7
inaktív	18,1	16,0
eltartott	23,1	19,8
Összesen	100,0	100,0
N=	864 fő	

* TÁRKI Monitor, 2012

A kistérségben a gyerekes háztartásban élő **aktív korúak 18,1 százaléka inaktív**, több mint ötödük (23,1%) eltartott. (A 2012-es országos arány 16 százalék, illetve 19,8 százalék.) (5. tábla) Az inaktívak közé tartozó gyés-en, gyed-en, gyet-en lévők aránya 11,8 százalék, amely arány alig magasabb az országos átlagnál (10,5%). A mintába került 15-64 évesek 5,4 százaléka (öregségi, özvegyi vagy rokkant) nyugdíjas, ami megegyezik az országos aránnyal (5,5%).

Magyarországon 2010-ben a (nem csak gyerekes) foglalkoztatott nélküli háztartások aránya 38,5 százalék volt. A 0-17 évesek 16,1 százaléka élt olyan háztartásban, amelyben egyetlen kereső sem volt. (Az EU 27 átlaga ekkor 10,7 százalék.)¹⁰ A 2013-as adatfelvétel alapján – közfoglalkoztatás nélkül – **a Mezőcsáti kistérségben a gyerekes háztartások harmadában (32%) egyetlen foglalkoztatott sincs. A gyerekek több mint harmada (34,9%) ilyen háztartásban, további 41,3 százalékuk egykeresős háztartásban él.** (6. tábla) A roma háztartások 56 százalékában egyetlen kereső sincs, és mindössze 16 százalékukban van kettő vagy három aktív kereső. **A cigány gyerekek 60 százaléka él olyan családban, ahol nincs foglalkoztatott, legfeljebb közmunkás családtag.** (A közfoglalkoztatást munkaviszonynak tekintve a mutatók természetesen javulnak; mintegy felükre csökkenek.)

6. tábla: A 0-17 évesek és a gyerekes háztartások megoszlása a háztartásokban élő foglalkoztatottak száma szerint (közfoglalkoztatás nélkül), %

Foglalkoztatottak száma a háztartásban	0-17 évesek	Gyerekes háztartások
nincs	34,9	32,0
egy	41,3	36,5
kettő és több	23,8	31,5
Összesen	100,0	100,0
N=	561 fő	300 ht

¹⁰ Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2012) Civil jelentés a gyerekesélyekről. Budapest: Gyerekesély Közhasznú Egyesület.

„Hát munka szempontjából én azt gondolom, hogy mivel zsáktelepülésről van szó, ezért régebben, a rendszerváltás előtt szinte mindenkinek kivétel nélkül munkahelye volt. A TSZ-ben mindenki kivétel nélkül elhelyezkedett. Tiszaújváros egy nagyon jó ipari városka volt, nagyon-nagyon sok tarjáni ember az erőműben dolgozott, a TIFON, a TVK-n, tehát én mondhatom, hogy 100%-os lefedettség volt annak idején. A rendszerváltás után megszűntek ezek az ipari létesítmények, megszűntették a TSZ-nek ezt a formáját, innentől kezdve kerültek az emberek egy nagyon nagy létbizonytalanságba, amikor elvesztették a munkahelyüket, amikor keresték a kiutat. De mint tudjuk, Tiszatarján hátrányos helyzetű település, Borsod megye szintén hátrányos helyzetű megye. Itt nagyon-nagyon nehéz, hogy munkahelye legyen az embereknek.” (község, iskolaigazgató) „Hát sajnos egy 20 évvel ezelőtt megindult a településen az a folyamat, hogy a mezőgazdasági gépgyártás volt jellemző, és bezártak azok az üzemek. Tehát volt két nagyüzem, ahol az emberek dolgozhattak. Sajnos ezek bezártak, és ez leszűkítette a munkalehetőségeket. Most jelenleg az önkormányzat a legnagyobb foglalkoztató a településen. Lényegesen nagy a közfoglalkoztatásnak a létszáma, egy 270 körüli létszámot foglalkoztatunk most is közfoglalkoztatásban. Nyilván ennek az az elsődleges célja, hogy a szociális juttatáshoz hozzásegítsük a jövőben is az embereket.” (város, jegyző)

3.2. Iskolai végzettség

A Mezőcsáti kistérségben a 15 évesnél idősebb népesség 90 százaléka legalább az általános iskolát elvégezte. A 18 évnél idősebbek 26 százaléka legalább érettségizett, illetve a 25 év felettiek 7 százaléka szerzett diplomát (Népszámlálás, 2011). 2001-ben az érettségizett 18 éven felüliek aránya még csak 18 százalék volt, így tíz év alatt erős javulás tapasztalható. Akkor ezzel az aránnyal a Mezőcsáti kistérség mindössze 3 százalékponttal „előzte meg” a lista alján lévő Bodrogi kistérséget, és a felét sem érte el az országos átlagnak (38,2%). Ezzel együtt 2011-ben az érettségizettek és diplomások kistérségi aránya a megyei átlagokhoz (43% és 14%) képest is nagyon alacsony. Az adatfelvétel alapján **a gyerekes háztartásban élő 18 éven felüliek 6 százaléka az általános iskolát sem végezte el. Több mint harmaduk (36,9%) csak a nyolc osztályig jutott, ötödük (21,8%) érettségivel rendelkezik.** Ugyanakkor viszonylag magas (9,5%) a diplomások aránya. A 18 éven felüli cigány emberek több mint tizede (13,3%) az általános iskolát sem végezte el, kétharmaduk (65%) nyolc osztályos bizonyítványt szerzett, és mindössze 7,6 százalékuknak van érettségije. (7. tábla) A Mezőcsáti kistérségben élők egyik fő problémája az iskolai végzettség alacsony szintje, valószínűsíthető azonban, hogy ennek jelentős emelkedése sem orvosolná a munkaerőpiaci hiányokat.

7. tábla: A gyerekes háztartásokban élő 18 éven felüliek legmagasabb iskolai végzettsége a romák, a nem romák körében és összesen, %

Legmagasabb iskolai végzettség	roma	nem roma	együtt
kevesebb, mint 8 általános	13,3	2,6	6,0
8 általános	65,0	24,1	36,9
szakképzés érettségi nélkül	11,9	32,2	25,7
érettségi (és felsőfokú szakképzés)	7,6	28,2	21,8
diploma	2,2	12,9	9,5
Összesen	100	100	100
N=	226 fő	503 fő	738 fő

4. Anyagi helyzet

4.1. A gyermekszegénység mértéke és jellemzői

Magyarország a teljes népesség szegénységi arányát tekintve az Európai Unió középmezőnyében áll, ugyanakkor a gyerekes háztartások és a gyerekek szegénységi aránya az EU-átlagnál magasabb.¹¹ Másként: a teljes népesség szegénységi aránya nem indokolja a gyerekszegénység ilyen mértékét (és mélységét). Nálunk a gyerekes háztartások 19 százaléka, a gyerekek (0-17 évesek) negyede (23%) élt jövedelmi szegénységben a KSH 2012-es adatai szerint (A TÁRKI 2012-es Monitor Jelentése ennél magasabb arányokat mért.) A gyerekszegénység uniós átlaga 21 százalék (2011-ben). Nem meglepő, hogy a Mezőcsáti kistérségben élő gyerekes háztartások jövedelmi helyzete az országos átlagnál is jóval rosszabb. **A gyerekes családok közel fele (48%), a gyerekek több mint fele (53,1%) szegény.** Ezek az arányok az országos mutatók két-két és félszeresét jelentik. (8. tábla)

8. tábla: A gyerekes háztartások és a gyerekek (0-17 évesek) szegénységi rátája*, %

Háztartás/gyerekek	Mezőcsáti kistérség*	KSH, 2012**	országos TÁRKI, 2012***
gyerekes háztartások	48,0	19	
gyerekek (0-17 évesek)	53,1	23	26

* A medián 60%-a alatt élők, OECD2-es skála.

** KSH (2013) A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztődés (Laeken-i indikátorok), 2012

*** TÁRKI Monitor, 2012

A **magas szegénységi kockázatú csoportok** esetében a kistérségben az országos adatokhoz képest is nagyon magasak a szegénységi ráták. A TÁRKI kutatása szerint „a gyermeküket egyedül nevelők (30%), a három- és többgyermekes (41%), a 'Más háztartás gyermekkel' típusú háztartásban élők (29%), valamint a nem idős egyszemélyes háztartások (22%) körében volt a legmagasabb a szegénység 2012-ben Magyarországon”¹². Ez az országos adatfelvétel a roma háztartások 76 százalékos szegénységi rátáját mérte. Korábbi felmérés hiányában azt nem tudjuk, hogy a Mezőcsáti kistérségben milyen volt a helyzete ezeknek a veszélyeztetett háztartásoknak. Az világosnak tűnik azonban, hogy a mostani kutatás által jelzettnél már szinte alig lehet rosszabb. (Aztán az élet azt mutatja, hogy mégis). Mindenesetre **a roma családban élő gyerekek 82,4 százaléka, az egyszülős családban élő gyerekek háromnegyede (77,3%), a nagycsaládban élők kétharmada**

¹¹ Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2012) Civil jelentés a gyerekesélyekről. Budapest: Gyerekesély Közhasznú Egyesület.

¹² Gábor A., Szivós P., Tátrai A. (2013) Szegénység és társadalmi kirekesztettség Magyarországon. In: Szivós P., Tóth István Gy. (2013) Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban. TÁRKI Monitor Jelentések 2012. Budapest: TÁRKI. 43.

(66,8%) szegény. A közfoglalkoztatás bizonytalanságára és alacsony bérére utal, hogy a szegénységben élő gyerekek aránya alig tér el egymástól aszerint, hogy közfoglalkoztatással (87,8%) vagy a nélkül (88,4%) vesszük számba a foglalkoztatott nélküli háztartásokat. (9. tábla)

9. tábla: A 0-17 évesek szegénységi aránya a háztartás jellemzője szerint, %

A háztartás jellemzője	Mezőcsáti kistérség	országos, 2012*
roma	82,4	
fogl. nélküli (közmunka nélkül)	88,4	
fogl. nélküli (köz munkával)	87,8	
egyszülős	77,3	29,5
3 és többgyerekes	66,8	32,4
teljes minta	53,1	22,6

* KSH, 2013 (Gyerekes háztartásokra vonatkozó adat.)

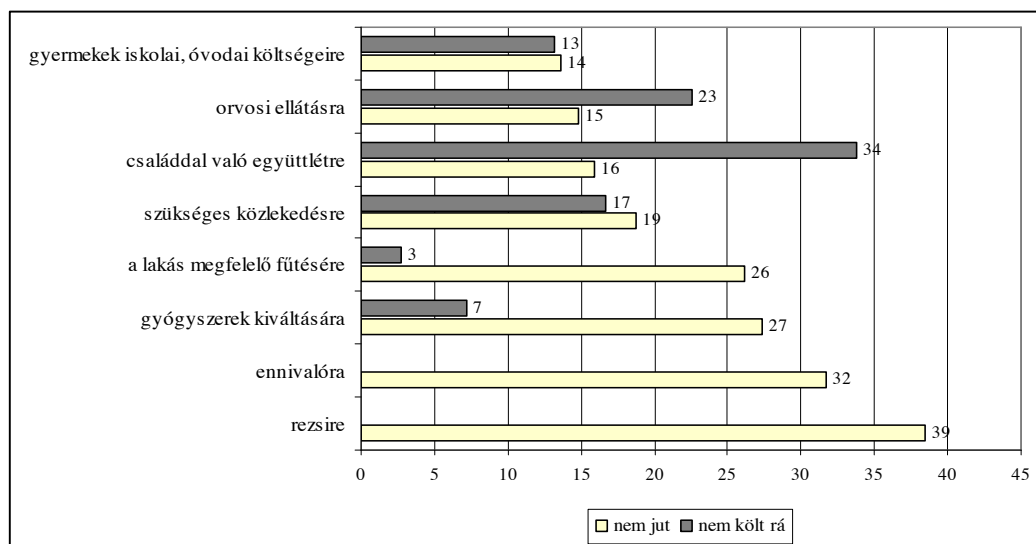
„Most az, hogy elmondom, hogy szegénység van, meg munkanélküliség van, meg... Az mindenhol van, nem csak ezen a településen, ahhoz képest mi jól haladunk. Tehát ha úgy szétnéznék más helyeken, mindenhol megvan.” (község, védőnő) *„Szerintem ez annyira látható, hogy szinte azonos a magyar és a roma lakosnak a lesüllyedése, hogy nincs munkája, vagy, hogy szegény.”* (község, polgármester) *„Sajnos én ezt látom, hogy ennek így rossz vége lesz. Egyre magasabb lesz a szegények száma, sőt ami jellemző, nem is beszélve a munkanélküliekről. Azok, akik kis pénzből élnek, tehát minimálbéres keresők is egyre jobban szegényednek el, mert a terheik nőnek. Az a réteg is le fog csúszni teljesen szerintem 10-15 éven belül, vagy még esetleg gyorsabban. Amíg van mihez nyúlni, és el tud adni valamit addig nem lesz gond, de utána az is elfogy.”* (község, családgondozó)

A **szubjektív szegénység**, a család önbesorolása bizonyos kategóriákba nagyon relatív. A kérdezettek elsősorban a közvetlen és/vagy tágabb környezethez, esetleg a település egészéhez viszonyítják saját helyzetüket, annak változását. Nem meglepő ezért, hogy a gyerekes családok közül jóval kevesebb, mint fele annyian tekintik magukat teljes mértékben szegénynek (21%), mint ahányan jövedelmi szegénységben élnek (48%). Ezzel együtt további 52 százalék „bizonyos értelemben” szegénynek tartja családját. Súlyosabbnak látszik az a probléma, hogy a gyerekes háztartások (nem csak a szegények) közel kétharmada (64,7%) úgy érzi, három évvel ezelőtt még jobban éltek. Szintén mintegy **kétharmaduk (63%) gondolja úgy, hogy helyzetük a következő évben romlani fog.** Mi is mutatna más irányba (nem csak) a Mezőcsáti kistérségben...

4.2. Alapszükségletek kielégítetlensége a gyerekes háztartásokban

A Mezőcsáti kistérségben élő gyerekes háztartások az élet számos – az anyagi helyzettel összefüggő – területén nélkülöznek. „Sorrendbe” állítva a szükségleteket, az látszik, hogy éppen **két olyan szükséglet (az élelmiszer és a rezszi) terén nélkülöznek a legnagyobb arányban (32%, illetve 39%), amelyek alapfeltételei a megfelelő életminőségnek.** 2010-ben az ország összes (nem csak gyerekes) háztartásának 8,4 százalékában nem jutott elég pénz élelmiszerre. Regionális bontásban arányuk az Észak-Magyarországi régióban volt a legmagasabb (13%).¹³ A kistérségi adatfelvétel alapján **a családok mintegy negyedének nem jutott elég pénze a gyógyszerek kiváltására (27%), a lakás megfelelő fűtésére (26%), illetve ötödüknek (19%) a szükséges közlekedésre.** A családdal való együttlétre, közös szórakozásra egyrészt „mindössze” 16 százalékuknak nincs pénze, másrészt viszont harmaduk (34%) nem is költ ilyesmire. Hasonló a helyzet az orvosi ellátás terén: miközben a családok „csak” 15 százaléka mondta azt, hogy erre nincs pénze, negyedük (23%) nem is költ rá. (1. ábra) Mindezek természetesen összefüggésben állnak azzal, hogy a kistérségi családok 80 százalékában előfordult, hogy a hónap végére elfogyott a pénzük.

1. ábra: A gyerekes háztartások szükségleteinek kielégítetlensége (Előfordult-e az elmúlt egy évben, hogy nem jutott pénzük..., az „előfordult” és a „nem költenek ilyesmire” válaszok arányai), %

¹³ Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2012) Civil jelentés a gyerekesélyekről. Budapest: Gyerekesély Közhasznú Egyesület.

4.3. Eladósodás

Az eladósodás, a díjhátralékok halmozódása – ahogyan más (nem kizárólag) leszakadó kistérségekben – a Mezőcsátiban is sokakat érintő probléma. A korábbi helyzettel történő összehasonlításra ebben az esetben nincs lehetőségünk. Azt tudjuk, hogy a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben 2009-ben a gyerekes háztartások harmada (33%), 2011-ben már 44 százaléka volt eladósodva. Az egy háztartásra jutó adósság/tartozás összege a két év között 136 ezer forintról 182 ezer forintra emelkedett.¹⁴ A Mezőcsáti kistérségben **a gyerekes háztartások 37,3 százalékának van adóssága, díjhátraléka**. A családok 15,9 százaléka egyféle hátralékkal rendelkezik, míg egyaránt közel tizedük kéttípusú (9,4%), illetve háromféle (12%) adósságot halmozott fel. Az egy háztartásra jutó adósság összege 199 ezer forint. A gyerekes háztartásokat **a lakásrezsik közül a villanyszámla-tartozás érinti a legnagyobb arányban**; közel ötödüknek (18,1%) van ilyen díjhátraléka. Jelentős továbbá a víz-és csatornaszámlával (15,8%) és a gázzámlával (14,6%) való elmaradás. (10. tábla) Utóbbi valószínűsíthetően nem a kistérségben élő szegényeket érinti legnagyobb mértékben: gázvezetéket (vagy rákötést) nem nagyon találni a „települések szélén”, illetve a szegény- és cigánytelepeken. Ahogyan a lakáshitel és az áruhitel törlesztésében történő elmaradás (23,5%) sem elsősorban a legszegényebbek, inkább a (lecsúszó) középosztály problémája.

10. tábla: Eladósodás aránya a gyerekes háztartások körében az adósság/díjhátralék típusa szerint, %

Adósság, díjhátralék típusa	Mezőcsáti kistérség		Ország, 2009*	LHH kistérségek, 2011**
	Arány (%)	Elemzés (db)		
villanyszámla	18,1	53	14,7	27
víz-csatornaszámla	15,8	42	9,1	10
gázzámla	14,6	34	9,4	13
lakbér, közös költség	5,1	5	7,5	-
egyéb rezsiköltség	5,9	16	4,6	-
lakáshitel, áruhitel törlesztése	23,5	39	9,3	-
tartozás családnak, ismerősnek	18,0	39	9,9	16

¹⁴ Bass L., Darvas Á. (2012) Gyermekes családok Magyarország válságövezeteiben, 2009-2011. In: Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2012) Civil jelentés a gyerekesélyekről. Budapest: Gyerekesély Közhasznú Egyesület.

Adósság, díjhátralék típusa	Mezőcsáti kistérség		Ország, 2009*	LHH kistérségek, 2011**
	Arány (%)	Elemzés (db)		
bolti tartozás	4,0	8	4,8	7
egyéb adósság/tartozás	5,3	6	0,7	-
<i>egy típusú adósság</i>	15,9	48	-	-
<i>két típusú adósság</i>	9,4	28	-	-
<i>három és több típusú adósság</i>	12,0	36	-	-

*TÁRKI Gyerekmonitor, 2009.

** Bass, Darvas, 2012.

„Mert, ha lenne normális fizetése, akkor kellene neki megtanulni beosztani, mert 23000 forintot nem lehet beosztani, hiába mondják, az nem pénz. Abból nem lehet rezsit fizetni, meg minden. Főleg úgy, hogy fölhalmozza az adósságot, mire jön a következő kifizetés, és hiába kapja meg a fizetését 4-én, egy fillérje nincs már meg másnapra. Kellene valahogy 2-3 hónapi pénzt belepumpálni, hogy megfordulhasson az adósság, és akkor onnantól pozitívban lehessen az ember. De 23000 forintos segélyösszeggel ezt nem lehet megcsinálni. Sőt 46000 forintos közhasznú bérrel sem. Hiába mondják, hogy beosztással, 23000 forintot mit oszt be?” (község, iskolaigazgató)

A már hivatkozott tanulmány szerint „... a válságövezetekben élő gyermekes családok körében a lakásfenntartás költségei a családok jövedelmének egyre nagyobb hányadát emésztik fel: 2009-ben a háztartások bevételeinek 30 százalékát, 2011-ben már 42 százalékát kellett ilyen célra fordítani. A családok jövedelméhez képest kiugróan magas rezsiköltségek fizetésének nehézségei természetesen a fizetési elmaradások növekedéséhez vezetnek.¹⁵ Ehhez képest a Mezőcsáti kistérségben élő gyermekes háztartások helyzete viszonylag „kedvező”: **havi nettó jövedelmük 17,5 százalékát fordítják a legfőbb rezsikiadásokra.** A szegény családok esetében ez 19,4 százalékos, a nem szegények körében 15,3 százalékos arányt jelent. (11. tábla) A díjhátralékok következményeként az áram kikapcsolása érinti a legtöbb családot (mert ezt a közműszolgáltatást veszik igénybe legtöbben); ötödükben (18,4%) már előfordult, hogy kikapcsolták a „villanyt”. A szegény családoknál az arány 32,4 százalék. Nem elhanyagolható a vízszolgáltatás lekapcsolásának aránya sem: a szegények 14,5 százalékánál már előfordult, hogy víz nélkül maradtak (Nem számolva itt azokkal, akiknél a közműszolgáltatások nincsenek bevezetve, bekötve.) (12. tábla)

¹⁵ Bass L., Darvas Á. (2012) Gyermekes családok Magyarország válságövezeteiben, 2009-2011. In: Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2012) Civil jelentés a gyerekesélyekről. Budapest: Gyerekesély Közhasznú Egyesület. 116.

11. tábla: A gyerekes háztartások havi nettó jövedelme, havi átlagos rezsiköltsége, rezsiköltségük jövedelmük arányában

Háztartás jellemzője	Havi nettó jövedelem, Ft	Rezsi költség (víz, villany, gáz, fűtés, szemét), Ft	Rezsiköltség a jövedelem %-ában, %
nem szegények	258 122	39 470	15,3
szegények	132 303	25 728	19,4
Összesen	197 747	34 646	17,5

12. tábla: Közmű-szolgáltatások kikapcsolásának aránya a gyerekes háztartások körében, %

Háztartás jellemzője	Víz	Villany	Gáz
nem szegények	2,6	6,5	2,1
szegények	14,5	32,4	10,3
Összesen	7,4	18,4	5,5

4.4. Segélyezés

Ahogy az ország számos településén, úgy a Mezőcsáti kistérségben is – alapvetően kormányzati ösztönzésre – több helyen rendeletben kötik feltételekhez a segélyekhez való hozzáférést. A központi törekvések sajnos egyre inkább célt érnek. A megkérdezett gyerekes háztartások túlnyomó többsége egyetért azzal, hogy 50 óra igazolatlan hiányzás után megvonják az iskoláztatási támogatást (85%), valamint azzal, hogy segélyt, közmunkát csak az kaphat, aki rendben tartja lakókörnyezetét (75%). A nem szegények körében „természetesen” még magasabb a helyeslők aránya (94%, illetve 83%). A kérdőíves adatfelvétel nem vizsgálta a pénzbeli támogatásokhoz való hozzáférést, de interjúrészletekből kapunk némi képet erről a területről is.

„A rendezett lakókörnyezetről az önkormányzat hozott döntést, a rendeletében beiktatta. Ennek az ellenőrzése az elmúlt időszakban nagy eredménnyel még nem történt. Tehát a változó államigazgatás nem számolva ezzel, hogy sokkal kevesebb a létszám. Egyelőre, mivel sokan kerülnek ki a rendszerből, illetve sokan kerülnek be, egy állandó, folyamatos ellenőrzést igényelne, hogy a lakókörnyezet rendben tartásához kössük a szociális ellátás megállapítását. Előírható nyilván feltételként, de azt gondolom,

hogyan elég nagy harcokat kellene megvívni a saját környezetünkben ezzel, hiszen látjuk, hogy nehéz bizonyos városrészekben az embereket arra tanítani, arra szoktatni, hogy ne rakják le illegális lerakóhelyen a hulladékot. (...) Ezek mindennapi problémákat jelenthetnek, hogy kötelező feltételként előírjuk a lakókörnyezet rendben tartását.” (város, jegyző) „Nem tudom, de különben egy nagyon jó ötlet lenne, ha így is lenne {a lakókörnyezet rendben tartásának feltétele}. De azért odafigyelnek azért erre, volt már rá példa. Tehát például legalább a minimál... Egy-két utcán a lakásokban nincsen se víz, se semmilyen hasonló dolog, pl. WC sincs. Tehát azért minimum egy kinti WC legyen. Tehát azért az ahol az sincs, azt szigorúan nézik mindenki. Akár mi, akár a gyermekjóléti, akár a hivatal, tehát ott azért valamit mindig teszünk.” (község, védőnő) „Hát rengeteg olyan porta van, ami abszolút nem rendezett, de nem tudom, hogy ők közfoglalkoztatottak-e, szerintem nem igazán. De nem gondolom, hogy a kettő összefügg. Ők inkább azok, akik valamiért az önkormányzattal nincsenek jó kapcsolatban. De a rendelkezéssel legalább a gyerekeket is úgy nevelnék, hogy rendezett környezetben élhetnének, tehát nem lenne egy rossz elképzelés. Valamit valamiért.” (község, védőnő) „Látta itt a falut, hogy hogyan néz ki. Szóval dolgozzon meg azért a pénzért. Ne putriban éljenek már. Itt a XXI. század, én elhiszem, hogy a romáknak a vérükben van a vándorló életmód, de ha már egyszer letelepültek, akkor próbáljon már meg egy kicsit alkalmazkodni. Ez is függvénye, mert van olyan is, akinek olyan háza van, hogy azt mondom, hogy le a kalappal... de hát, aki ezt a link életet szereti... Valahogy meg kell őket szorítani, valahogyan kell, hogy működjön a társadalmi igazságosság. Ne már, hogy csak úgy fizetünk minden és akkor...” (község, pedagógus) „Na, most, ezen nagyon fel vannak háborodva, ezen nagyon fel vannak többen háborodva, mert mondta az egyik férfi is itt, hogy ő azt elhiszi, hogy rendbe kell tartani a portát, mert úgy illik, de hogyha nincs arra pénzem, hogy vegyek egy fűkaszt, egy fűnyírót, nincs arra pénzem, hogy vegyek sarlót vagy bármit, azt mondta, hogy akkor hiába. Tehát, ők ezen fel vannak háborodva, hogy miért függ attól, hogy őt most behívják közmunkára, ha nincsen rendbe a portája.” (község, szociális munkás) „Itt is... hát elég sokan voltak most ebben az évben, akiktől elvették a családi pótlékot hiányzás miatt, és nagy része általános iskolába, aki nem járt. Sok, akik elmentek, mondjuk, szakiskolába, ott azért szokott általában, ahogy tapasztaljuk...” (község, szociális munkás) „Ezt is jónak tartom {iskoláztatási támogatás megvonását}. Ez most olyan, mintha nem járnék be dolgozni, és kapnék érte fizetést. Ha nem tesz érte, akkor ez jogos.”

A vizsgált **szolgáltatások és természetbeni juttatások** közül a gyerekes háztartások tankönyvtámogatásban, illetve térítésmentes/kedvezményes gyerekétkeztetésben részesülnek legnagyobb arányban (61,7%). Több mint harmaduk (37,4%) kapott élelmiszer és/vagy tüzelő-segélyt, közel negyedük (23,8%) jogosult közgyógyellátásra. Az elvileg könnyen (helyben) elérhető családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatásokat

viszont a családoknak alig több mint tizede (12,1%) vette igénybe. A szolgáltatás igénybevételi aránya a szegény családok körében is csak 20 százalék. A Szociális törvény szerinti adósságkezelés (amelynek megszervezése a 40 ezer főnél népesebb városok számára kötelező) nincs a kistérségben. A közelmúlt országos és lokális politikai törekvéseinek ismeretében talán nem meglepő, hogy a családok 12,9 százaléka kapott természetbeni támogatásként vetőmagot, kisállatot azzal a céllal, hogy ösztönözzék őket az „önellátásra”¹⁶. (13. tábla) (A települések szerinti bontás alapján egyedül Gelejen nincs olyan család, amely részesült volna ilyen típusú támogatásban.)

13. tábla: A gyerekes háztartások hozzáférése természetbeni támogatásokhoz, segélyekhez, %

Segély/támogatás típusa	A háztartások	
	aránya (%)	száma (db)
közgyógyellátás	23,8	71
családsegítés, gyermekjóléti szolgálat	12,1	36
élelmiszer, tüzelő	37,4	111
tankönyv, gyerekétkeztetés	61,7	185
vetőmag, kisállat	12,9	39

„Nagyon sok kérelmet fogalmazunk, ÉMÁSZ és TIGÁZ tartozásokkal kapcsolatban, telefonos ügyintézéseket bonyolítunk, részletfizetések intézését intézzük. Ilyen jellegű dolgokkal keresnek fel. Hát főleg ÉMÁSZ, szóval az azért jellemző, hogy minden háztartásban azért villany van, második sorban talán a víz, víztartozások előfordulnak a családoknál, a gázszolgáltatást egyre kevesebb család használja. Nincs például adósságkezelés Mezőcsáton. Ebbe minimálisan látok bele, hogy milyen egy adósságkezelés, viszont jó pár családon ez tudna segíteni.” (város, családgondozó) „Most nem jut eszembe... ez a Minden Gyerek Lakjon Jól... nem jut eszembe az a hölgy... ő szorgalmazta, hogy magvakat is kapjanak itt az emberek. Végül is el is ültették. Valameddig foglalkoztak vele, de aztán úgy gondolom, hogy az idén azért annyira nem. Tehát azt gondolom, hogy a település nagy részén azért foglalkoznak a kiskerttel, a termesztéssel.” (község, pedagógus) „Talán, ha egy évet csinálnak is, aztán a következő évben rájönnek, hogy még mindig könnyebb megvenni azt a négy darab, nem tudom, mit, sárgarépat, mint hogy ők azt otthon még kapargassák. Voltak, akik így próbálkoztak, volt ezzel kapcsolatban pályázat is, meg valami ilyesmi, meg csinálgatták, de ebben az évben nem láttam olyan nagy fejlődést ezzel kapcsolatban.” (község, védőnő)

¹⁶ Mezőcsáton a Minden Gyerek Lakjon Jól Alapítvány 2011 májusában osztott tyúkot, naposcsibét és takarmányt a családoknak.

5. Lakáshelyzet

5.1. Lakáskörülmények

A 2011-es Népszámlálás alapján a Mezőcsáti kistérség teljes lakásállományának (5 861 db) közel ötöde (18,9%) komfort nélküli, 0,3 százaléka szükséglakás. A lakások 21 százalékában nincs vízöblítéses vécé, 15 százalékában nincs sem hálózati, sem házi vízvezeték. (A 2010-es Kistérségi tükörben – a jegyzői statisztikák alapján – a kistérség településein 5-40 százalék közötti a komfortnélküli lakások aránya.) Ehhez képest: az ország lakásállományának mindössze 4,4 százaléka komfortnélküli, 0,5 százaléka szükséglakás. Hat százalékukban nincs vízöblítéses vécé, 2 százalékukban nincs víz (2011).

Egyértelmű, hogy a Mezőcsáti kistérség nagyon rosszul áll a lakáskörülmények terén. A kérdőíves kutatás alapján a kistérségben élő gyerekes családok lakáshelyzete – más leghátrányosabb helyzetű kistérségekhez képest is – **nagyon rossz**, a mutatók mély és kiterjedt lakásszegénységet jeleznek. A családok otthonainak 17,8 százalékában nincs víz, és mintegy negyedükben hiányzik a fürdőszoba (23,9%) és a vízöblítéses vécé (27%). Ezek az arányok a 2009-es (gyerekes háztartásokra reprezentatív) országos adatoknak hat-hétszeresei. A gyerekes háztartások ötöde (20,3%) zsúfoltan lakik, amely arány az országos mutatónál 8 százalékponttal magasabb.¹⁷ (14. tábla)

14. tábla: A gyerekes háztartások lakáshelyzetnek néhány mutatója, %

Lakáshelyzet mutatója	Mezőcsáti kistérség	Ország, 2009*
nincs vezetékes víz	17,8	2,8
nincs fürdőszoba	23,9	3,2
nincs vízöblítéses WC	27,0	
zsúfolt lakás	20,3	12,3
bérlakások	3,6	7,4

* TÁRKI Gyerekmonitor, 2009

¹⁷ Ahogy a Központi Statisztikai Hivatal, úgy itt most mi is a zsúfoltság egyszerűsített definíciójával dolgozunk (egy szobában több mint 2 fő él). Ez alapján 2010-ben Magyarországon a zsúfolt lakásban élő személyek aránya 8,9% volt. Érdeemes megjegyezni azonban, hogy az Eurostat cizelláltabb definíciója szerint (amely nagyobb hangsúlyt fektet a magánszférára) a zsúfolt lakásban élő személyek hazai aránya 47,2%, az EU-27 átlaga 17,6% (2010).

„A lakásra rengetegen szeretnének költeni, csak nincs rá pénz, és ahogy tudják, úgy oldják meg ezeket. Én, akikhez mentem, tehát a környezetük, én azt gondolom, hogy a tisztaságra azért odafigyelnek.”
(község, szociális munkás)

A szegény és a cigány családok lakáshelyzete a kistérségi átlaghoz képest is szélsőségesen rossz. A választóvonal a jövedelmi helyzet szerinti és a roma/nem roma bontásban erős. A kistérségben élő cigány családok otthonainak 29,9 százalékában nincs víz, közel felükben (47,7%) nincs vécé. A családok harmada (32,9%) zsúfoltan él. A szegények és a nem szegények lakáskörülményei között még élesebbek a különbségek: a szegénységben élő gyerekes háztartások harmadában (34,5%) nincs víz, közel harmaduk (29,7%) zsúfolt lakásban él. A nem szegények körében ezek az arányok 3,2 százalék, illetve 13,3 százalék. (15. tábla)

15. tábla: A roma/nem roma és a szegény/nem szegény gyerekes háztartások lakáshelyzetének néhány mutatója, %

Háztartás jellemzője	A lakásban nincs			Zsúfolt lakás
	vezetékes víz	fürdőszoba	vízöblítéses WC	
roma	29,9	40,9	47,7	32,9
nem roma	13,0	17,0	18,9	16,2
szegény	34,5	45,1	48,6	29,7
nem szegény	3,2	4,0	6,7	13,3
Összes háztartás	17,8	23,9	27,0	20,3

5.2. Szegregátumok

A 2010-es Kistérségi tükrő szerint „szegregált lakókörnyezet – a jegyzői adatlapok szerint – a kistérség két településén, Mezőcsáton és Tiszakeszin található. A kistérségi központban a lakosság majdnem harmada (29%), Tiszakeszin közel negyede (23,4%) él szegregátumban. Máshonnan a jegyzők nem jelezték

szegregátum létét”¹⁸. A Központi Statisztikai Hivatal 2001-es lehatárolása szerint Mezőcsáton négy, Tiszakeszin két szegregált településrész van. (2. ábra) A kistérségi központ akkori népességének (6537 fő) 20,5 százaléka (1337 fő), a község lakosságának (2701 fő) 32 százaléka élt szegregált lakókönyezetben. Ezzel együtt a lakáskörnyelményekre vonatkozó adatok (a civilizációs eszközök nagyarányú hiányai) azt jelzik, hogy a kistérség több településén vannak nagyon rossz minőségű lakások (és településrészek).

2. ábra: Szegregátumok Mezőcsáton és Tiszakeszin, 2001

Forrás: NFÜ, KSH

„Ha már cigány a szomszédom, onnantól kezdve azt kell mondanom, hogy sokszor nehezebb eladni a lakást, így egyre olcsóbbá válnak a lakások, és úgymond megvásárolható lesz számukra. Valljuk be, hogy miért nem a Váci utca kellős közepén vannak ezek a lakások. Hát valószínűleg azért, mert nem tudná megfizetni. És itt lehet látni, amikor egy községben elindul, ez az úgymond, elcigányosodás, akkor a periferiából előbb-utóbb begyűrűznek az emberek, és előbb-utóbb elfoglalják az egész községet. (...) Az is adott, hogy azokat a lakásokat, amiből az idősek kihálnak, előbb-utóbb a cigányok vásárolják fel.” (város, tisztviselő) „Elsősorban a hátrányos helyzetű emberek azok, akikkel szeretnék foglalkozni, és a projektünknek a fő célja a szegregációnak a megszüntetése, tehát a roma lakosságnak a behozatala, felhozatala a magyar lakosság közé, köré, ami nem egyszerű. Hát most már látom azt, hogy nem lesz könnyű dolgunk, de igyekszünk.” (község, közösségi ház vezetője)

¹⁸ Darvas Á. (szerk.) Kistérségi tükrök: A gyerekszegénység elleni lokális programok alapidokumentuma. In: Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2011) Gyerekesélyek Magyarországon. ÉB Jelentés, 2010. Budapest., 157.

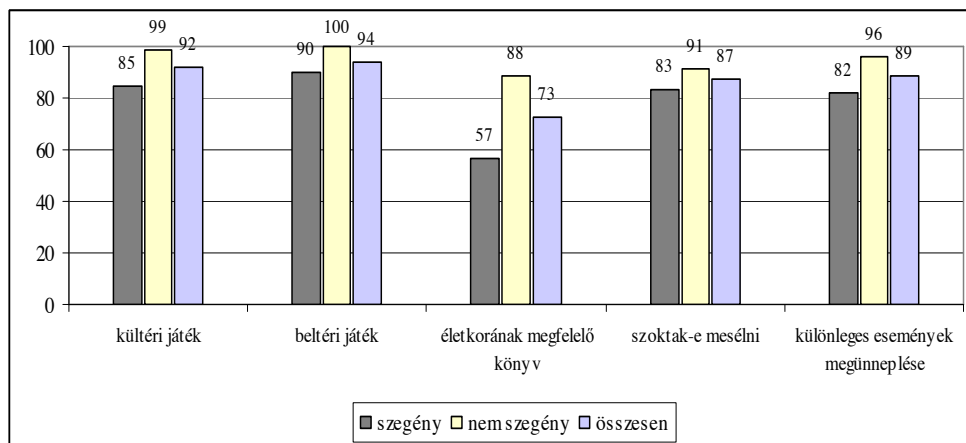
6. Korai szocializáció

6.1. Kisgyerekkor és bölcsődei ellátás

A kisgyerekkorban meglévő/hiányzó feltételek, körülmények nagymértékben meghatározzák a gyerekek későbbi életpályáját. Nem véletlen, hogy a kistérségi gyerekesély programok egyik központi eleme a Biztos Kezdet Gyerekházak létrehozása, amelyek célja a korai képességgondozás biztosítása, illetve a szegénységből eredő otthoni hátrányok ellensúlyozása, csökkentése.

A 2011-es Népszámlálás szerint a Mezőcsáti kistérségben 917 öt éves és fiatalabb gyerek él. (A 0-2 évesek száma 452 fő, a 3-5 évesek száma 465 fő). **A kérdőíves adatfelvétel mintájába 145 kisgyerek (0-5 éves) került be, közöttük a 0-2 évesek száma 73 fő, a 3-5 éveseké 72 fő.** Adataink szerint (a szülők válaszai alapján) **a 0-5 éves gyerekek többsége számára adottak az alapvető feltételek:** mintegy 90 százalékuknak van kültéri, beltéri játéka, szüleik szoktak nekik mesét olvasni, és a különleges eseményeket is megünneplik együtt. A gyerekek háromnegyedének (73%) vannak könyvei is. A szegény családokban ezek az arányok 10-15 százalékponttal alacsonyabbak, de úgy tűnik, a kisgyerekek többsége számára itt is biztosítottak ezek a fejlődéshez szükséges feltételek. (3. ábra) Az egy másik kérdés – és amit a kérdőíves kutatás nem tud mérni -, hogy milyen minőségbeli különbségek vannak akár a játékok, a könyvek, akár az események megünneplése, a szülőkkel való együttlét terén. (Ezzel együtt – ahogy később látni fogjuk – a gyerekek közel sem elhanyagolható része a legелеmibb szükségletek terén is nélkülöz.)

3. ábra: A kistérségben élő 0-5 éves gyerekek szocializációs feltételeinek megléte a család jövedelmi helyzete szerint, %

A szegény, hátrányos helyzetű kisgyerekek számára kiemelkedő jelentőségű az intézményes ellátás, illetve az, hogy valamilyen célzott szolgáltatást vegyenek igénybe (szüleikkel együtt). Előbbi a **bölcsőde**, amely szocializációs funkciója mellett elsősorban azt a célt szolgálja, hogy a szülők tudjanak dolgozni. Utóbbi a **Biztos Kezdet Gyerekház**, amely – alacsonyküszöbű szolgáltatásként – kifejezetten (de nem kizárólag) a hátrányos helyzetű családokat szólítja meg a korai képességgondozás biztosítása, az otthon hiányzó feltételek pótlása, a szülők támogatása érdekében.

A Mezőcsáti kistérség két településén, **Mezőcsáton és Tiszatarjánban van bölcsőde** (amely csak a 10 ezer főnél népesebb városok számára kötelezően ellátandó feladat). A mezőcsáti bölcsődét a református egyház tartja fenn. 2007-ben az óvoda épületében integráltan nyitották meg 15 bölcsődei férőhellyel, majd 2010-ben uniós pályázati forrásból 24 férőhelyesre bővítették az intézményt. Így jelenleg a kistérségi központban élő 0-2 éves gyerekek (161 fő) 15 százaléka számára van elérhető bölcsődei hely. (A 0-3 évesekkel számolva az arány ennél alacsonyabb.) Tiszatarjánban az óvoda mellett működik 10 férőhelyes bölcsődei csoport (2010 őszétől). Így **elvben a kistérségben élő összes 0-2 éves kisgyerek 7,5 százaléka számára, a 0-3 évesek 5,7 százaléka számára van bölcsődei férőhely**.¹⁹ A gyakorlatban ez persze nem jelenti azt, hogy a városi és a tiszatarjáni gyerekeken felül a kistérség más településeiről igénybe tudnák venni a szülők az intézményt. A Mezőcsáti kistérség esélyegyenlőségi terve szerint „a korai fejlesztésre egyre nagyobb hangsúlyt fektetünk, felismerve a lakossági igényt és a jövőbeli helyi társadalomra gyakorolt hatását, melynek eredményeként 2010 év végére Ároktő településen megkezdte működését a Biztos Kezdet Program. A Program nem teremt új, párhuzamos ellátórendszert, hanem a helyi ellátások új típusú összekapcsolásával valósítja meg szakmai céljai. Nem önálló ellátás, hanem ellátási, együttműködési filozófia. A hátrányokkal küzdő, kisgyermeket nevelő családok funkcionális működésének segítésére, fejlesztésére fókuszál”²⁰. **Ároktőn**, ahol 110 hat éves vagy fiatalabb gyerek él, uniós forrásból (TÁMOP 5.1.1.) hoztak létre **Biztos Kezdet Gyerekházat**. **A kistérségi Gyerekesély program keretében Tiszakeszin és Tiszatarjánban kezdte meg működését gyerekház**. (Előbbi községben a 0-5 éves gyerekek száma 97 fő, utóbbiban 104 fő).

A kérdőíves adatfelvétel szerint a kistérségben élő **0-5 éves gyerekek 13,5 százaléka jár vagy járt bölcsőde** (több mint 80 százalékuk két éves korától.) **Gyerekházba a korosztály 7,2 százalékát viszik vagy vitték korábban a szülei**. Ezek az arányok az országos mutatókhoz képest nem rosszak, a gyakorlatban a kistérség kilenc települése közül azonban csak a kistérségi központra és három községre korlátozódnak. Ráadásul

¹⁹ A KSH (2011) Szociális Statisztikai Évkönyve szerint 2011-ben 35 450 működő férőhelyre 36 685 gyerek volt beíratva. Ezer 3 éven aluli gyerekre 134,2 beíratott gyerek jutott.

²⁰ Pocsai E., Széki Zs. (2010) Mezőcsáti kistérség Esélyegyenlőségi Helyzetelemzése és Intézkedési Terve, 2010-2015., 125.

Tiszatarjánban egyetlen olyan szülő, illetve gyerek sem került a mintába, aki járna a 2013 januárjában megnyílt gyerekházba. A jövedelmi helyzet szerinti bontásban (kis elemszám mellett) a kistérségben is látszik az, hogy a bölcsőde alapvetően a középosztály intézménye: a szegény háztartásban élő 0-5 évesek mindössze 3 százaléka, a nem szegények 23 százaléka veszi vagy vette igénybe az intézményt.

„Azért Ároktőnek abból a szempontból, hogy van egy Biztos Kezdet Gyerekháza már 2 éve, azért nagy szerencséje van. Az óvoda is megerősíti, illetve mi is ezt látjuk. Tehát a szakemberek is megerősítik, beszélek az óvónőkről, az óvodavezetőkéről. Tehát akik, mondjuk, oda járnak, már hozzászoknak egy közösséghez a gyerekházban, és sokkal könnyebben illeszkednek be az óvodába, sokkal több olyan dolgot sajátítanak el, amivel már nem az óvónőnek kell kínlódni.” (község, családgondozó) „A családi háttér miatt vannak hátrányban a roma gyerekek, de a Biztos Kezdet ugye a szülőkkel együttesen is szervez majd programokat, tulajdonképpen ők is egyfajta „nevelésben” részesülnek majd.” (község, gyerekház vezetője) „A gyerekház teljesen ingyenes, és ráadásul nem kell otthagyni a gyereket, ott maradhat vele a szülő vagy ott is hagyhatja, kérheti a gondozónőt, amíg hazaszalad, kivasal, kimos, bevásárol, addig maradhat a gyermek, de ott is maradhat folyamatosan vele, nem kötelezzük rá, hogy el kell hagynia a gyermeket, és ezt így jobban szeretik.” (község, polgármester)

6.2. Óvoda

Óvoda a Mezőcsáti kistérség kilenc települése közül Tiszabábolmán és Tiszavalkon nem működik. A 3-6 évesek száma 12 fő, illetve 8 fő ezekben a községekben; ők a tiszadorogmai óvodába járnak. A 2010-es statisztika szerint 614 óvodai férőhely van a kistérségben, amelyek akkor 91 százalékos kihasználtsággal működtek.²¹ A 2011-es népszámlálás adataival összevetve (a 3-6 éves korosztály létszáma a kistérségben 619 fő) szinte minden óvodáskorú gyereknek jut férőhely. **Az adatfelvétel mintájában a 3-6 éves korcsoport száma 488 fő, a kérdés időpontjában óvodás gyerekek száma 83 fő** (40 százaléuk roma, 56 százaléuk szegény).

A gyerekek intézményes szocializációja, a későbbi iskolai teljesítmény szempontjából az óvodának kiemelkedő szerepe van. Meghatározó az is, hogy a gyerekek mikor kezdik az óvodát, illetve hány évet töltenek el ott. **A kistérségben élő 3-17 éves gyerekek háromnegyede (73,2%) 2-3 évesen kezdte meg az óvodát.** Ez nem sokkal alacsonyabb arány az országos átlagnál (76,4%). Ugyanakkor viszonylag magas (az

²¹ Pocsai E., Széki Zs. (2010) Mezőcsáti kistérség Esélyegyenlőségi Helyzetelemzése és Intézkedési Terve, 2010-2015.

országos átlag háromszorosa) azoknak a kistérségi gyerekeknek az aránya, akik csak 5 éves koruktól jártak óvodába. A szegény és a cigány gyerekek jelentős része esetében az óvodakezdés ideje valamivel későbbre tolódik. Körükben jóval alacsonyabb a 2-3 évesen óvodába járók aránya (63,5%, illetve 59,3%), mint a nem szegények (84,8%) és a nem romák (80,8%) esetében. Ráadásul a kistérségben élő 3-17 éves szegény gyerekek 4,8 százaléka, a cigány gyerekek 6 százaléka egyáltalán nem járt óvodába. (16. tábla)

16. tábla: A szegény/nem szegény és a roma/nem roma háztartásokban élő 3-17 éves gyerekek óvodakezdésének életéve, %

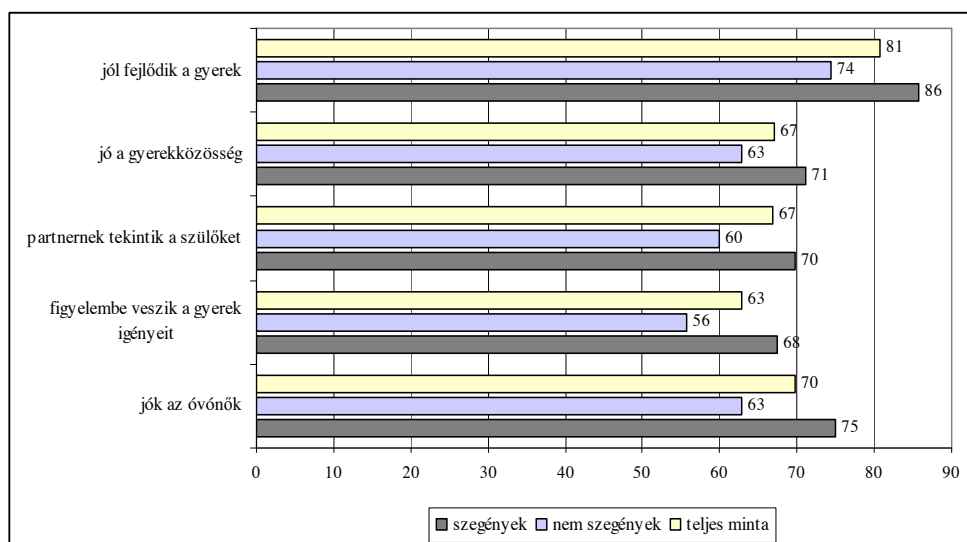
Életkor	Mezőcsáti kistérség					Országos, 2012*
	nem szegény	szegény	roma	nem roma	teljes minta	
2-3 éves	84,8	63,5	59,3	80,8	73,2	76,4
4 éves	11,2	15,1	11,4	15	13,7	19,1
5 éves	1,3	13,1	18	1,6	7,6	2,6
6 éves	0,4	3,6	5,4	0,3	2	0,4
nem járt/járt	2,2	4,8	6	2,3	3,6	-
Összesen	100	100	100	100	100	100
N=	223 fő	252 fő	167 fő	307 fő	478 fő	

* TÁRKI Monitor, 2012

„Nagyon szép óvodánk van, igyekeztünk pályázati pénzből mindent előteremteni, az önkormányzat felújította pár évvel ezelőtt, tehát minden adottság megvan ahhoz, hogy óvodába járjanak a gyerekek. Jöhet mindenki a településről, mert még akkor sem érnénk el azt a maximális felvehető létszámot. Hát úgy szoktuk év elején, vagyis amikor még hozzám tartozott, úgy csináltuk, hogy körbe jártunk minden családot, és akkor ők nyilatkoztak, hogy szeretnék-e óvodába adni a 3 éves gyereküket, vagy nem. Ha nem, akkor mikor, mi az oka. Szóval szerintem azok nem adják óvodába, akik otthon vannak a gyerekekkel.” (község, iskolaigazgató)

Az adatfelvétel idején óvodás gyereket nevelő szülőktől megkérdeztük, hogy mennyire elégedettek az óvoda működésének néhány jellemzőjével. A válaszok alapján **a szülők többsége (60-80%-a) elégedett az intézménnyel.** A nem szegény szülők nagyobb arányban elégedetlenek, ami összefügghet azzal, hogy a kistélepüléseken nyújtott intézményi ellátás az ő igényeiket kevésbé tudja kielégíteni, mint a szegényekét. A szegénységben élő szülők a teljes mintában mért arányoknál is nagyobb mértékben vannak megelégedve minden vonatkozó kérdés esetében. (4. ábra)

4. ábra: Az óvodás gyerekek szüleinek véleménye az óvodáról jövedelmi helyzet szerint, a „nagyon jellemző” válaszok aránya, %

A 2010-es kistérségi tükör – az önkormányzatoktól kapott óvodai statisztikák alapján – 38,8 százalékra teszi a halmozottan hátrányos helyzetű óvodások kistérségi arányát. A cigány gyerekek becsült aránya – a tükör alapján – az ároktői óvodában a legmagasabb (85%), a tiszatarjáni és a tiszakeszi intézményekben 38-40 százalék. „Az intézményenkénti becsült roma arányok alapján annyi látható, hogy Ároktőn – a kistérségen belül – kiugróan magas a roma óvodások aránya (85%). További három óvodában 40 százalék körüli az arányuk, miközben Tiszadorogmán és a mezőcsáti református óvodában alig vannak cigány gyerekek. A halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek intézmények közötti megoszlása szintén egyenlőtlen: Ároktőn szinte mindenki (91,5%), a mezőcsáti ÁMK óvodájában (47,6%) és Tiszatarjánban (53,4%) a gyerekek fele ebbe a kategóriába tartozik.”²² Mindez azért lényeges, mert mára a központi kormányzati irány nem

²² Darvas Á. (szerk.) Kistérségi tükör: A gyerekszegénység elleni lokális programok alapidokumentuma. In. Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2011) Gyerekesélyek Magyarországon. ÉB Jelentés, 2010. Budapest., 171.

szorgalmazza az integrált oktatást-nevelést, sőt „elnézi”, engedélyezi a szegregációt. Ehhez képest kedvezőnek mondható, hogy a Mezőcsáti kistérségben élő, **óvodás gyereket nevelő családok háromnegyede (76,4%) jobbnak gondolja azt, amikor a cigány és nem cigány gyerekek egy csoportba járnak, mintha elkülönítve lennének.** A nem szegények és a nem cigányok között az integrációt helyeslők aránya alacsonyabb (69,4%, illetve 70,6%), mint a szegények (81,4%) és a cigányok (86,7%) körében.

„Tehát most vagyunk úgy, hogy összevontan vagyunk a másik ovival, tehát ez a Hősök terei óvoda, az az Árpád úti. (...) Na, ott nagyon sok a roma, tehát ott, most nem akarok hülyeséget mondani, olyan 90-95%. Nálunk 25% csoportonként. (...) Tehát még ez az óvoda, úgymond, hát polgármester úrnak innen ballagott el a kislánya, innen ment el tőlem, tehát azért ide még olyan szülők hozzák, aki mégsem az egyháziba, ide. Akkor tehát itt volt már tanárgyerek, orvos vagy akármilyen. Azért még ez az óvoda úgy, ahogy, de a másik... és mi ugye egy óvoda vagyunk, csak két telephelyen.” (város, óvodapedagógus)

„Az óvodának muszáj lenne valamennyire kompenzálni a hátrányokat. Márpedig ugye azért, hogy a gyerek szokjon be, tudja a WC-t megfelelően használni, tudjon úgy enni, ahogy... ahogy kell neki, tehát ők mindenképpen ezt próbálják a gyerekekkel megtanítani. Már ha otthonról nem ezt hozta, tehát képes. Az óvodában is volt egy ilyen program az IPR, így szoktuk röviden nevezni, az Integrált Pedagógiai Rendszer.” (község, pedagógus)

7. Iskola

A Kistérségi tükör (2010) alapján a Mezőcsáti kistérség két településén, az előregedő Tiszadorogmán és Tiszavalkon nincs általános iskola. Gelejen (1-3. osztály), Tiszabábolnán, Tiszadorogmán és Tiszatarjánban (1-6. osztály) csak alsó tagozat működik. Az iskolák „államosítása” előtt a kistélepülések intézményeinek többsége társulási formában tartotta fent az iskolákat. Tiszavalkról, Tiszadorogmáról és Tiszabábolnáról például a Mezőkövesdi kistérség településére, Borsodivánkára jártak a felső tagozatos diákok. A tükör – helyi adatszolgáltatásra támaszkodva – 1376 általános iskolai tanulót „számolt” össze, akiknek fele (47,5%) halmozottan hátrányos helyzetű volt (2010). Az általános iskolás korú (6-14 éves) gyerekek száma a Mezőcsáti kistérségben 1570 fő (Népszámlálás, 2011). **A kutatás mintájában a korcsoport száma 288 fő. Nekik felük (50,2%) szegény, harmaduk (34,8%) roma.**

A mintában a **6-17 éves gyerekek** harmada (35,1%) kezdte meg az általános iskolát hatéves korában. Többségük (58,2%) 7 évesen, 2,5 százalékuk 8 évesen kezdett iskolába járni. A szegény és a cigány családok gyerekei nagyobb arányban kezdték hatévesen az iskolát. A középosztálybeli gyerekek inkább maradnak még az óvodában, és jellemzően hétévesen kezdik meg tanulmányaikat. A korcsoport 3-4 százaléka (még vagy már) nem jár iskolába. (17. tábla)

17. tábla: A szegény/nem szegény és a roma/nem roma háztartásokban élő 6-17 éves gyerekek iskolakezdésének életéve %

Életkor	Mezőcsáti kistérség				teljes minta
	nem szegény	szegény	roma	nem roma	
6 éves	33,0	37,7	40,4	31,8	35,1
7 éves	62,8	54,7	52,5	61,7	58,2
8 éves	0,5	4,2	2,8	2,7	2,5
nem jár	3,7	3,3	4,3	3,8	4,1
Összesen	100	100	100	100	100
N=	191 fő	212 fő	141 fő	261 fő	407 fő

7.1. Iskolai szelekció

Az iskolai szelekció néhány jellemzője alapján az látszik, hogy – nem egyedülálló módon – a szegény és cigány gyerekek iskolai pályafutása sokkal inkább kudarcokkal terhelt, mint a nem cigány és nem szegény tanulóké. A kérdezettek szerint a kistérségben élő 6-17 éves gyerekek 5,4 százaléka járt **gyógypedagógiai/kisegítő osztályba** vagy csoportba. A szegény gyerekek 7,8 százaléka, a cigány tanulók több mint tizede (11,2%) tanult ilyen osztályban. A **magántanulói jogviszony** szintén az alacsony státuszú (szegény és cigány) gyerekekre jellemző nagyobb mértékben. Körükben kétszer-háromszor magasabb a magántanulók aránya (3,9-5,9%), mint a nem roma, nem szegény diákok között (1,7-1,2%). A 6-17 éves gyerekek 13,9 százaléka ismételt évet. A cigány (20,9%) és a szegény (22,4%) gyerekek mintegy ötöde bukott meg (legalább egyszer). (18. tábla) Minthogy korábbi statisztikával nem rendelkezünk, csak valószínűsíteni lehet, hogy az évisméltések magas arányához hozzájárul az is, hogy a Köznevelési törvény ismét engedélyezi a második és harmadik osztályosok buktatását.

18. tábla: Az iskolai szelekció formáinak előfordulása az iskolás (6-17 éves) korcsoportban a szegény/nem szegény és a roma/nem roma háztartásokban, %

Iskolai szelekció formája	A háztartás			Teljes minta	
	nem szegény	szegény	roma	nem roma	(6-17 évesek)
kisegítő osztályba jár/járt	2,2	7,8	11,2	2,4	5,4
magántanuló (volt)	1,7	3,9	5,9	1,2	2,9
évet ismételt	4,4	22,4	20,9	9,6	13,9

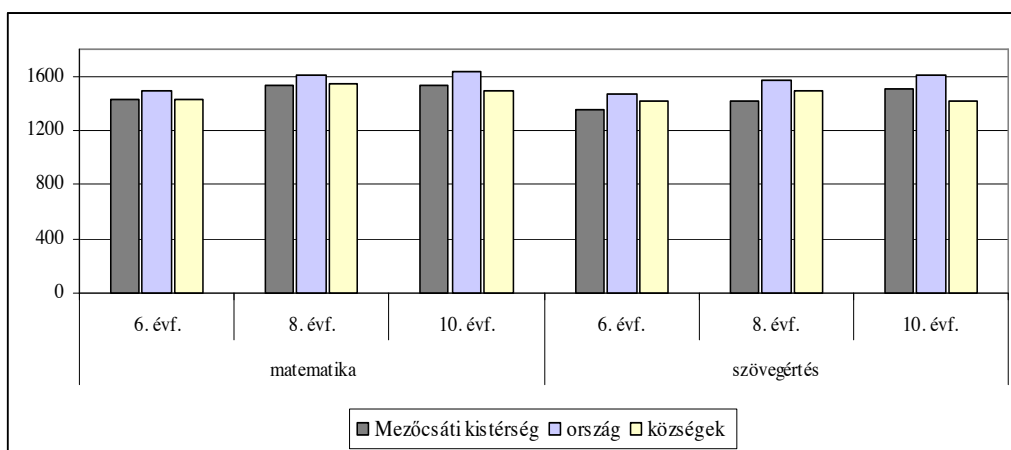
„Amikor egy ötödikes gyerekhez beültetnek egy 17 évest, ne mondja azt nekem senki, hogy az jó hatással van egy ötödikesre. Az, hogy lehozták 16-ra {a tankötelezettség korhatárát}, én ezzel teljesen egyetértek, sőt én azt szeretném, hogy nem lenne bukás sehol, vagy pedig csak egyet lehessen bukni, mert ott annyira nem érződik a korosztálybeli különbség, hiszen egy gyengébb fizikumú gyerek nagyon megszenvedi azt, ha egy ilyen böhöm nagydarab gyereket beraknak mellé. Elrontja az osztályt, a

pedagógust, csak ordítózik, konfliktusokat teremt. Már a nagy gyerek is kínjában csinálja ezt, mert sokszor már ez neki sem jó, hogy nála kisebb gyerekekkel jár. Viselkedési zavara lesz és innentől kezdve, az oktatás sem tud kellőképp folyni az intézetben. Legalább hamarabb kipereg 16 évesen.” (község, polgármester) „Esetleg, ha erre majd igény lesz, akkor kérvényezzük majd ennek a fiúnak a magántanulónvá válását. Mert az anyukája otthon van, úgy tudom, nem dolgozik... és akkor tudna úgy tanulni. Ő már évek óta kirívóan rossz magaviseletű sajnos.” (község, szociális munkás) „Annál az oknál fogva {magántanuló}, hogy elég sok és zűrös ügye volt, illetve már hatodik osztályos volt már, most is, és tizenhat éves, tehát így... Úgy gondolom, hogy mind a ketten jobban jártunk, hogy ő magántanuló státusban van. (...) Előbb-utóbb tizenöt-tizenhat éves korra azért be szokták fejezni az általános iskolát.” (község, pedagógus)

7.2. Iskolai teljesítmények

A 2012-es kompetenciamérés átlagos eredményei alapján a Mezőcsáti kistérség tanulói mindhárom vizsgált évfolyamon, matematikából és szövegértésből egyaránt jóval (60-140 ponttal) az országos átlag alatt teljesítettek, illetve a községek átlagát is csak egy-egy esetben haladják meg. (5. ábra) A kistérségi adatfelvétel szerint a diákok év végi eredményei nem nagyon rosszak. Ugyanakkor felhívják a figyelmet arra a problémára, hogy az oktatás minősége (nem csak itt) nagyon egyenlőtlen.

5. ábra: A kompetenciamérés átlageredményei, 2012

Forrás: EMMI, Oktatási Hivatal: Országos kompetenciamérés, 2012. Országos jelentés.

A kistérségi alsó tagozatosok utolsó év végi tanulmányi eredményeinek átlaga 4,4, a felsősöké 3,7 volt (a megkérdezett szülők/felnőtt családtagok szerint). A szegény családokban élő alsós tanulók közel egy jeggyel

rosszabbul teljesítenek, mint a nem szegények. Felsőben a különbség „fél jegynyire” csökken. A cigány és a nem cigány gyerekek teljesítménye között alsóban és felsőben is kisebb a különbség (0,4-0,7). Az iskolai eredmény terén a háztartásfő legmagasabb iskolai végzettsége erősebb magyarázó tényező, mint a jövedelmi helyzet vagy a cigány származás. Azok a tanulók, akiknek családjában a legmagasabb végzettség a nyolc osztály, alsóban 1,5, felsőben már 1,8 „jegynyivel” rosszabbul teljesítenek, mint a diplomás családok gyerekei. (19. tábla)

19. tábla: Az alsó és felső tagozatos tanulók év végi átlageredményei családjuk jellemzője szerint

A család jellemzője	Alsó tagozat	Felső tagozat
szegény	3,9	3,5
nem szegény	4,7	3,9
roma	4,1	3,2
nem roma	4,5	3,9
Legmagasabb végzettség a háztartásban		
nyolc osztály	3,5	2,9
diploma	5	4,7
Teljes minta (összes általános iskolás)	4,4	3,7

A mintába került 15-18 évesek (160 fő) tizede (9,9%) nem jár semmilyen iskolába, nem vesz részt képzésen, tanfolyamon. Ötödük (21,4%) általános iskolai tanuló. Egyaránt 16 százalékuk jár szakmunkásképzőbe, illetve szakközépiskolába, több mint harmaduk gimnazista (36,7%). Az adatok szerint (kis elemszám mellett, de így is meglepő módon) a nem szegény gyerekek között magasabb (12,5%) az iskolába nem járók aránya, mint a szegények között (8,4%). Ezzel szemben a szegénységben élő gyerekek fele akkora arányban (25,3%) gimnazisták, mint a nem szegény tanulók (54,7%). A korcsoportba tartozó cigány gyerekek 13,1 százaléka már nem tanul, közel harmaduk (31,1%) (15-18 évesen) általános iskolás, tizedük (9,8%) szakmunkásképzőbe jár és 29,5 százalékuk gimnazista. Összességében: a szegény és cigány gyerekek között

mintegy háromszor magasabb az általános iskolás tanulók aránya, mint a nem szegények és a nem cigányok között. (20. tábla) Ez arra utal, hogy – alapvetően az évisméltélek miatt – **az alacsony státuszú tanulók nem végzik el „időre” a nyolc osztályt, ami pedig egyértelműen az oktatási rendszerből történő korai kiesésükhöz vezet.** Ezt a tendenciát erősíti, illetve elősegíti a tankötelezettség leszállítása 16 éves korra. (Ráadásul, ahogy néhány interjúból kiderül, a helyi szakemberek, pedagógusok üdvözlrik a változást, amely megkönnyíti életüket. „Legalább kipereg 16 évesen” – mondta egyikük.) Mindezek egyenes következménye, hogy **a 18-24 éves korcsoportban** – a kistérségi adatfelvétel alapján (igaz, kis elemszám mellett) – **55 százalék a korai iskolaelhagyók²³ aránya.** Ez más leghátrányosabb helyzetű kistérségekhez képest is magas arány, a 2010-es országos átlagnak (10,5%) mintegy ötszöröse. (Az Észak-Magyarországi régió mutatója 2010-ben – a régiók között legrosszabbként - 15,6 százalék volt.)²⁴

20. tábla: A 15-18 éves tanulók megoszlása iskolatípus szerint a szegény/nem szegény és a roma/nem roma háztartásokban, %

A 15-18 éves gyerek					
Iskolatípus	nem szegény	szegény	roma	nem roma	Teljes minta
nem jár iskolába	12,5	8,4	13,1	8,1	9,9
általános iskolás	10,9	28,4	31,1	13,1	21,4
szakmunkásképző	9,4	20	9,8	20,2	16,1
szakközépiskola	12,5	17,9	16,4	16,2	16,0
gimnázium	54,7	25,3	29,5	42,42	36,7
Összesen	100	100	100	100	100
N=	64 fő	95 fő	61 fő	99 fő	160 fő

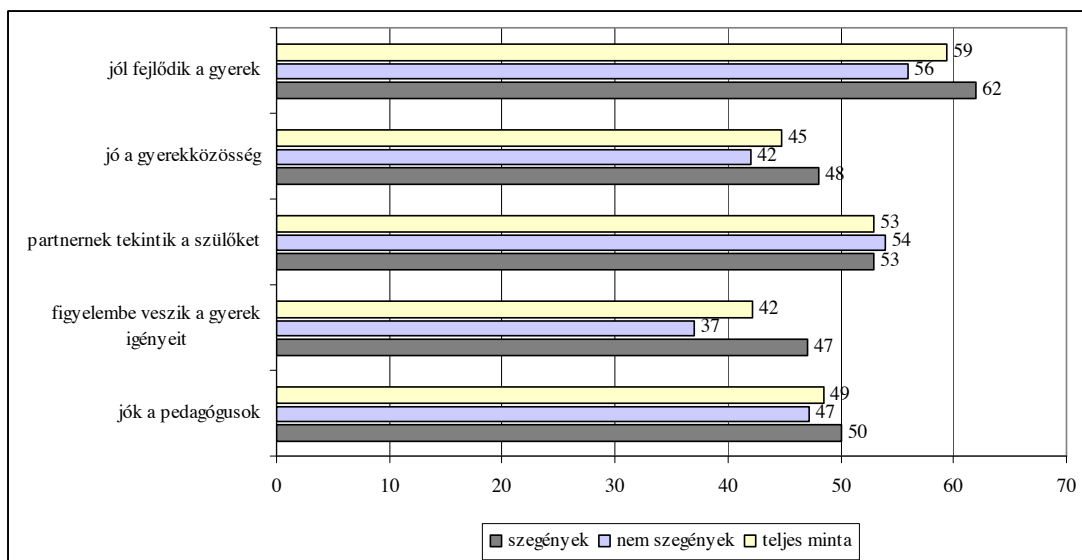
²³ Korai iskolaelhagyók: akik az oktatási, képzési rendszerből végzettség nélkül, vagy legfeljebb alapfokú végzettséggel kerülnek ki, és semmiféle további oktatásban, képzésben nem vesznek részt.

²⁴ Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2012) Civil jelentés a gyerekesélyekről. Budapest: Gyerekesély Közhasznú Egyesület.

7.3. Szülők véleménye az iskoláról

Természetesnek mondható, hogy a szülők kevésbé elégedettek gyerekük iskolájával, mint az óvodával, hiszen annak funkciója már egészen más, illetve több tere nyílik a konfliktusoknak is. (Ha ehhez hozzátesszük a kistérségi kompetenciamérések átlageredményeit, a teljesítmény okán is felmerülhetnek problémák.) Az iskolás gyerekek szülei – a teljes mintában – mégis a gyerek fejlődésével elégedettek a legmagasabb arányban (59%). Legkevésbé pedig azzal, ahogy az iskola figyelembe veszi a gyerek kéréseit, igényeit (42%). A másik három célzott kérdésre válaszolva a szülők fele (45-53%) mondta azt, hogy az állítás „teljesen igaz”. (6-*ábra*) Ahogy az óvoda esetében, úgy itt is jellemző, hogy **a szegénységben élő szülők elégedettebbek az iskolával, mint a nem szegények**. (Kivétel ez alól a „partnernek tekintik a szülőt” állítás, amellyel a nem szegények 54 százaléka, a szegények 53 százaléka ért egyet.) (6. *ábra*).

6. ábra: Az iskolás gyerekek szüleinek véleménye az iskoláról jövedelmi helyzet szerint, a „teljesen igaz” válaszok aránya, %

8. A gyerekek szükségleteinek kielégítettsége, a gyerekek nélkülözése

A gyerekek szükségleteinek kielégítettségét/kielégítetlenségét számos dimenzió mentén vizsgálta a kérdőíves adatfelvétel. Ezek a mutatók egyrészt összefüggnek a család anyagi helyzetével, másrészt viszont a jövedelmi szegénységnél részletesebben jelzik a gyerekes családok, a gyerekek életkörülményeit, illetve depriváltságát. Az Eurostat adatai szerint a súlyos anyagi depriváció terén Magyarország az uniós rangsor majdnem legvégén áll: 2011-ben a teljes népesség 23 százaléka, a gyerekek (0-17 évesek) 30 százaléka volt súlyosan deprivált, azaz az élet számos területén nélkülözött. (Az EU 27 átlaga 9 százalék, illetve 10 százalék volt 2011-ben).²⁵

A kistérségi kutatásban vizsgált szükségleteket három fő csoportba soroltuk: alapszükségletek, családi szocializációs/társas szükségletek, iskolai/tanulási szükségletek. Az **alapszükségletek** (étkezés, ruházat, külön fekhely) **terén a Mezőcsáti kistérségben élő gyerekek 6,9 százaléka nélkülöz** (az ide sorolt szükséglettípusok hiányainak átlaga alapján). A gyerekek egyaránt 5 százaléka számára nem biztosított a hétköznapi, illetve a hétvégi napi háromszori étkezés. Mintegy tizedüknek nincs „két pár megfelelő cipője” (9,5%), valamint „új, vásárolt ruhája” (13,8%). A szegény gyerekek 11,8 százaléka, a nem szegények „mindössze” 1,4 százaléka nélkülöz az alapszükségletek terén (átlagosan). **A családi szocializációs/társas szükségletek a gyerekek negyedénél (26,5%) kielégítetlenek.** Harmaduknak (33,4%) nincs lehetősége barátaik rendszeres meghívására, közel háromnegyedük (72,1%) anyagi okok miatt nem jut el évente legalább egy hét üdülésre. A szegénységben élő gyerekek körében több mint kétszer magasabb a nélkülözők aránya (36%), mint a nem szegények között (15,8%). **Az iskolai/tanulási szükségletek az iskolás gyerekek közel negyede (23,1%) számára nem biztosítottak.** Az könnyen magyarázható, hogy 69,8 százalékuk családjában nincs pénz fizetett külön órákra (vagy nem elérhető a szolgáltatás). Az már viszont kevésbé, hogy ötödüknek (17,1%) nincs íróasztala, miközben – a megkérdezettek megítélése szerint – mindössze 1 százalékuknak nincs megfelelő helye a tanulásra. Az iskolai szükségletek kielégítettségében szintén éles a különbség jövedelmi helyzet szerint: a szegény tanulók 31,9 százaléka, a nem szegény diákok 13,3 százaléka nélkülöz ezen a téren (az egyes szükségletek átlaga alapján). (21. tábla)

²⁵ Forrás: Eurostat.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database

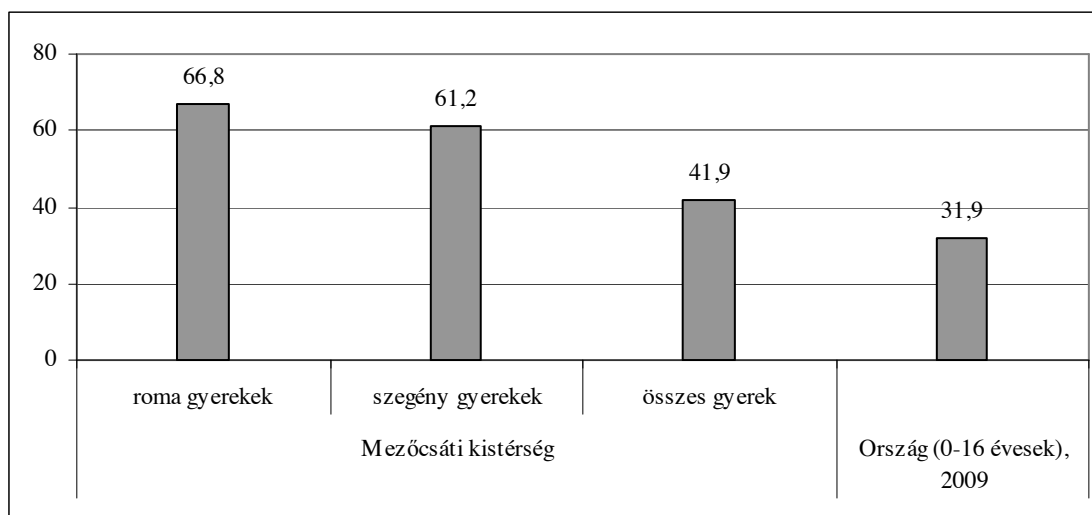
21. tábla: Kielégítetlen gyerekszükségletek aránya a 0-17 évesek körében, %

Gyerekszükségletek	A gyerek		Teljes minta	Ország, 2009*
	szegény	nem szegény		
Alapszükségletek (átlag)	11,8	1,4	6,9	-
hétköznap napi háromszori étkezés	6,9	2,3	4,8	1
hétfégen napi háromszori étkezés	9,2	1,2	5,4	2
két pár megfelelő cipő	17,7	0,4	9,5	5
új, vásárolt (nem használt) ruha	22,1	4,7	13,8	
meleg téli ruha	5,1	0	2,7	1
külön fekhely	9,9	0	5,2	3
Családi szocializációs/társas szükségletek (átlag)	36,0	15,8	26,5	-
kültéri játékok	20,7	1,9	11,9	11
beltéri játékok	14,3	1,5	8,5	7
különleges események megünneplése	19,4	4,6	12,5	7
baráti kör rendszeres meghívása	44,6	20,4	33,4	30
életkornak megfelelő könyv	34,2	5,8	20,4	6
évente legalább egy hét üdülés	82,6	60,4	72,1	
Iskolai/tanulási szükségletek (átlag)	31,9	13,3	23,1	-
megfelelő helytanulásra	2	0	1,1	13
részvétel fizetős iskolai programokon	33,8	11,2	23	28
fizetett különóra	85,1	52	69,8	
íróasztal	30	2,8	17,1	
minden iskola által elvárt felszerelés	8,5	0,6	4,6	11

* TÁRKI Gyerekmonitor, 2009; ill. Bass, Farkas (2011) A gyerekszegénység alakulása 2009-ben. In: Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2011) Gyerekesélyek Magyarországon. ÉB Jelentés, 2010. Budapest

Az UNICEF 2012-es jelentése szerint²⁶ a magyarországi gyerekek 31,9 százaléka deprivált. (7. ábra) Ezzel az aránnyal a 29 fejlett („jóléti”) ország rangsorában csak Bulgáriát és Romániát „előzzük meg”. Az alkalmazott deprivációs index 14 tétel²⁷ mentén vizsgálja a gyerekek nélkülözését. Akkor tekintik a gyerekeket „deprivátnak”, ha kettő vagy több területen nélkülöznek. A kistérségi adatfelvétel kérdőíve tartalmazza az UNICEF által vizsgált tételeket, így az index alakulását a Mezőcsáti kistérségben élő gyerekek esetében is vizsgálni tudjuk. Eszerint **a kistérségben élő 0-17 évesek 41,9 deprivált** (kettő vagy több területen nincsenek kielégítve szükségleteik). A cigány gyerekek körében 66,8 százalék, a szegény gyerekek között 61,2 százalék ez az arány. **Az alacsony státuszú gyerekek tehát mintegy kétharmada deprivált, nélkülözések között él a Mezőcsáti kistérségben.** (7. ábra)

7. ábra: Deprivált gyerekek aránya a romák, a szegények körében és összesen, %

Tovább bontva a fenti deprivációs indexet: a 0-17 évesek negyede (23,1%) a vizsgált 14 tétel közül kettő vagy három terén hiányokat szenved. Súlyos deprivációnak tekintjük azt, amikor négy vagy több területen nélkülöznek a gyerekek. Ez a Mezőcsáti kistérségben a gyerekek ötödére (18,9%) jellemző. **Az alacsony**

²⁶ UNICEF (2012) Measuring child poverty. New league tables of child poverty in the world's rich countries. Florence, Italy: UNICEF Innocenti Research Centre.

²⁷ A vizsgált 14 tétel: napi háromszori étkezés, napi egyszeri hús, minden nap zöldség-gyümölcs, kornak megfelelő könyv, kültéri játékok, beltéri játékok, rendszeres szabadidős tevékenységek, fizetős iskolai programok, megfelelő hely tanulásra, internet-használat, újonnan vásárolt ruhák, két pár megfelelő cipő, barátok rendszeres meghívása, különleges események megünneplése.

státuszú gyerekek és a „többiek” között „magyarázhatatlanul” széles az olló. A cigány gyerekek 51,5 százaléka, a nem cigány gyerekek 6,6 százaléka súlyosan deprivált. A szegény gyerekek között 31,6 százalék, a nem szegények körében 5 százalék a súlyos depriváció által érintettek aránya. (22. tábla).

22. tábla: A deprivált gyerekek aránya a roma/nem roma és a szegény/nem szegény 0-17 évesek között, %

Jellemző	Nem deprivált	2-3 tétel hiányzik	Súlyosan deprivált	Összesen	N (fő)
roma	33,2	25,4	41,5	100	193
nem roma	71,7	21,6	6,6	100	361
szegény	38,8	29,6	31,6	100	294
nem szegény	78,8	16,2	5,0	100	260
Teljes minta (0-17 évesek)	58,1	23,1	18,9	100	561

„Tehát egy gyerekből olyan felnőtt válik, amilyen volt a gyerekkora. Ha egy gyerek, mondjam azt, a sok-sok nélkülözéssel, abból idegességben töltik a gyerekkorát, abból felnőttkorában egy megkeseredett, ideges ember lesz.” (község, iskolaigazgató) „Azért szembesül vele az ember, hogy nagy a szegénység, és nagyon sok gyereknek ez a legnagyobb élménye, hogy elmegy egy ilyen nyári táborba, amit szervezünk, és furcsa, hogy éhesen jönnek el a gyerekek.” (község, közösségi ház munkatársa) „Ismerem a családokat, családja válogatja. Van, aki meg tudja otthon a feltételeket adni a gyerekének, és akkor azt, ami kell az ő akkori fejlődéséhez, tudja biztosítani, és van, aki nem tudja. És éppen ezért kellene kihasználni az óvodáztatás lehetőségét.” (község, iskolaigazgató)

9. Egészségi állapot

A gyerekek egészségi állapotára, betegségeire vonatkozó információk csak korlátozottan (vagy talán egyáltalán nem) szolgálhatnak a kistérségben élő gyerekek tényleges egészségügyi helyzetének jellemzésére. (Éppen ezért részletes elemzésüket nem végezzük el. Azzal együtt, hogy a szegénységben élő gyerekek egyik legfőbb, életük számos területét befolyásoló problémája rossz egészségi állapotuk, amely összefügg a család anyagi helyzetével, táplálkozásával, lakáskörülményeivel, a szülők iskolai végzettségével és – nem utolsósorban – az egészségügyi ellátások elérhetőségével és színvonalával.) A megkérdezett szülők/felnőtt családtagok egyrészt gyakran nem tudják megítélni, milyen betegsége van gyereküknek, vagy nem is tudnak róla. Másrészt olyan terület ez, ahol laikusként igen nagyot lehet tévedni. Ráadásul az sem jellemző, hogy a családok (főképpen a szegénységben élő családok) gyakran járnának orvoshoz, ami javíthatná tájékozottságukat. Mindenesetre korábbi tapasztalatok alapján a leszakadó térségekben élő (elsősorban) szegény és cigány gyerekek alig jutnak el szakorvosi és szűrővizsgálatokra (kivéve az óvoda, iskola által megszervezett vizsgálatokat).

„Persze a kistérség minden lakosát szívesen fogadjuk, itt az egészségfejlesztőben, mint ahogyan a kistérség lakosság összetétele is mutatja, igen a roma származásúak nagyobb többségben vannak, illetve elég nagy számban vannak ezen a térségen, igen megfordulnak itt betegek, nem volt semmiféle olyan dolog, ami miatt nekünk ezzel problémánk lett volna, illetve nagyon szívesen várunk minden kedves beteget.” (város, főnővér) „Szerintem a prevenció nagyon fontos a betegségek megelőzésében. És nagyon fontosnak találom azt, hogy olyan felvilágosító tevékenységet, olyan csoportos foglalkozásokat tartsunk, amelyek a betegeknek, olyan betegeknek is, akik nem szívesen mozdulnak otthonról, azoknak a betegeknek is segítséget adjunk. És segítséget nyújtunk abban, hogy megfelelő életmódot éljenek, mert a prevenció szerintem egy olyan elsődleges lépcső, amit meg kell célozni, és ebben kell segíteni legfőképpen a betegeket.” (város, főnővér) „A gyerekeknél például... a magyaroknál is, meg a romáknál is például, amikor megszületnek lisztérzékenységgel, meg ilyenek egyforma arányban körülbelül vannak... Tehát ilyen fogyatékoság is ott a romáknál is elég sok. Elég sok van, de nem gondolom, hogy különbözik a kettő, amit itt tapasztalok. Nem tudom, máshol, hogy van.” (község, szociális munkás)

A Mezőcsáti kistérségben élő 0-17 éves gyerekek 15 százaléka **kis súllyal született** (a kérdezettek válaszai alapján). Az országos arány 2010-ben 8,6 százalék, az Észak-Magyarországi régió mutatója – ismét csak

legrosszabbként a régiók között – 11 százalék volt.²⁸ A kérdőíves kutatás szerint ezen a téren jelentős eltérés van a jövedelmi helyzet és az anya iskolai végzettsége szerint. A szegény családokban a kissúlyú újszülöttek (koraszülöttek) aránya 18,2 százalék, a nem szegény családokban 11,1 százalék (ami szintén magasabb az országos átlagnál). **A legfeljebb nyolc osztályos végzettségű anyák körében 60,2 százalék a koraszülöttek aránya**, míg a diplomás anyák esetében az arány 10,4 százalék.

A szülők (kérdezett felnőtt családtagok) megítélése szerint a gyerekek 3 százalékának van hallásproblémája, 14,1 százalékának látásproblémája, **17,3 százalékuknak (94 fő) egyéb tartós betegsége**. Utóbbi csoportban tudtuk sorra venni az egyes betegségtípusok előfordulását a szülők/kérdezettek válaszai alapján. (23. tábla²⁹) Azt érdemes megjegyezni, hogy az adatok szerint a nem szegény gyerekek körében jellemzően magasabb a különböző betegségek elfordulása, mint a szegény gyerekek között. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a szegények kevésbé lennének betegek. Inkább azzal magyarázható, hogy a középosztálybeli szülők tudatosabbak és informáltabbak gyerekük egészségi állapotával kapcsolatban, illetve ők könnyebben, gyakrabban jutnak el orvoshoz, szakorvoshoz.

23. tábla: Betegségtípusok előfordulása a 0-17 évesek körében, %

Betegség típusa	Mezőcsáti kistérség*	Ország, 2012**
mozgásszervi	7,4	1,0
keringési	2,4	0,1
idegrendszeri	3,9	0,6
emésztőrendszeri	4,0	0,7
asztma	53,5	1,7
egyéb légzőszervi	6,7	-
allergia	39,1	2,4
depresszió, egyéb pszichikai	3,4	0,3
kóros soványság	4,9	0,1
kóros kövérség	1,2	-
egyéb betegség	18,7	-

* A 0-17 évesek közül azok, akik esetében a megkérdezettek azt mondták, hogy előfordult valamilyen tartós egészségügyi probléma.

**TÁRKI Monitor, 2012

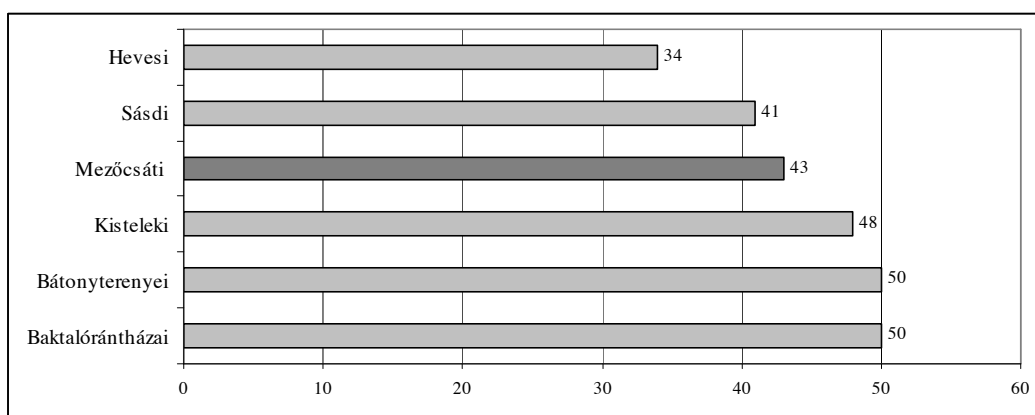
²⁸ Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2012) Civil jelentés a gyerekesélyekről. Budapest: Gyerekesély Közhasznú Egyesület.

²⁹ A táblázatban szerepeltjük az országos adatokat. Ezek azonban legfeljebb tájékoztatás céljára használhatók, a kistérségi adatokkal való összehasonlításra nem alkalmasak.

10. A mezőcsáti Gyerekesély program ismertsége

A 2012 júliusában elindult Mezőcsáti kistérségi Gyerekesély programot a megkérdezett gyerekes családok 43 százaléka ismeri, illetve halott róla. Ez nem rossz arány ahhoz képest, hogy a korábban (a lokális programok első körében) indult programok ismertsége is legfeljebb 50 százalék. (8. ábra) Ha a kistérségben dolgozó döntéshozókat és a gyerekekkel foglalkozó, velük kapcsolatban álló helyi szakembereket kérdeznénk, az ismertség mértéke valószínűleg – legalábbis reményeink szerint – magasabb lenne. A családoknak jellemzően csak a projekt egy-egy eleméről, a saját településükön működő programokról, szolgáltatásokról vannak információik, és nem nagyon kötik azokat egy kistérségi szintű programhoz. (A településenkénti adatok elemzése viszont a kis elemszám miatt nem lehetséges.)

8. ábra: Néhány kistérségi gyerekesély program ismertsége a családok körében, %

A nem szegény családok körében nem sokkal, de magasabb (44,4%) a program ismertsége, mint az elsődleges célcsoportnak számító szegény gyerekes családok között (40,4%). A cigány családok, akik mélyszegénységüknél, kirekesztettségüknél fogva kiemelt (de nem kizárólagos) célcsoportjai a programnak, alulinformáltak a többiekhez képest: csak 28,4 százalékuk hallott a programról. A magas szegénységi kockázatú három- és többgyerekes családok harmadának (33,8%) vannak információ a projektről. A háztartásban élők legmagasabb iskolai végzettsége ezen a téren is különbséget jelent: a program ismertsége a nyolc osztályos végzettségűek között jóval alacsonyabb (34,9%), mint a diplomások körében (55,1%).

Némileg meglepő, hogy a megkérdezett családokból **a programban részt vevő gyerekek (12,5%) és felnőttek (11,2%) aránya közel azonos**. A részvételi arányok nem tükrözik az ismertségi arányokat, ami a program célja szempontjából – ebben az esetben – talán nem is baj: a szegény (17,2%), a cigány (28%), a sokgyerekes

(18,2%) és az alacsony iskolai végzettségű (32,1%) családokban élő gyerekek vesznek részt legnagyobb arányban a program egyes tevékenységeiben. A felnőttek részvételi aránya a roma családokban (20,8%) és a diplomások között (17,9%) a legmagasabb. (Utóbbiak feltehetőleg munkatársként vehetnek részt a programban.) (Mindezeket kis elemszámok alapján állítjuk.) (24. tábla)

24. tábla: A kistérségi gyerekesély program ismertsége, a programban résztvevők arányai, %

A háztartás jellemzője	A programról „informált” családok		Informált családokból részt vevő	
	aránya (%)	száma (db)	gyerekek aránya (%)	felnőttek aránya (%)
szegény	40,4	57	17,2	8,6
nem szegény	44,4	68	8,8	14,7
roma	28,4	25	28,0	20,8
nem roma	49,8	104	8,7	7,8
3 és többgyerekes	33,8	22	18,2	13,6
A háztartásban a legmagasabb iskolai végzettség				
8 általános	34,9	29	32,1	13,8
diploma	55,1	17	3,7	17,9
Teljes minta (összes háztartás)	43,4	130	12,5	11,2

„Most a kistérségi programok nagyjából jól működnek, a gyerekszegénység ellen vannak. Remélem, nem az lesz, hogy egyenként küzdenek az emberek, hanem valamilyenfajta összefogás lenne az emberek között. Ez lenne a legjobb.” (város, pedagógus) „Meg a közösségi ház is kialakult, meg ez a gyerekesély program, tehát már most bővül az egész, szélesebb körbe megyünk már, most gyerekek, felnőtt minden egybe.” (község, szociális munkás) Például ezek a Biztos Kezdet házak, szerintem egy nagyon jó ötlet, kezdeményezés, pályázat, vagy hívjuk akárminek. Vagy például a játszóház vagy csak egy játszótér itt a faluban. Mert azért ott csak lehet ismerkedni egy kicsit. Csak össze lehet jönni, csak egymás mellé lehet ülni, még ha nagy duzzogva is, de legalább egyre több olyan dolog van, ahol lehet találkozni, nem csak a védőnőnél meg az iskolában, meg az óvodában. Ahova majdnem, hogy

mindenhova kötelező járni. A kötelező dolog az sose tetszik ugye senkinek. És ugye legalább ilyen program. Most ugye például a Biztos Kezdet házban lehet labdázni, most oda dobja az egyik gyerek a másinak a labdát. Vagy ne fogd már meg a kezét, csak nem mondja egyik szülő se a másinak. Nem lesz semmi baja egyiknek, ha a másik kezét gondolom. Tehát ez mind jó kezdeményezés.” (község, védőnő) „Ez az együttélés probléma mindenhol, én tudom. Azok a programok kellenek nagyobb számban, amik arról szólnak, hogy ezt a társadalmi integrációt fejlesszék, mert ez kell, e nélkül sajnos ez nem fog menni. Mindenképpen kell az, hogy közösen tudjunk élni, ha kell. Akkor anyagilag támogassuk meg a másikat.” (község, családgondozó) „Van kistérségi iskolai szociális munkás, de most ugye minden idegzetével azzal van ő, hogy az egész nyáron... Mivel a gyermekszegénység ellenes programban megnyertük a pályázatot, és nyári foglalkoztatás van... Minden nap ott van a gyerekekkel, azokkal a gyerekekkel, akiket bevisznek. Én most jöttem az iskolából, és most is például kerékpár túrára indultak a gyerekekkel, tehát most nem tudja megtenni, hogy családokat látogat, hiszen minden nap a gyerekekkel van.” (község, polgármester) „Tehát, én ezt tartanám itt kiemelkedőnek, hogy itt utóbbi években, az uniós pályázatok terén szerintem nagyon nagy növekedés volt tapasztalható. Tehát, korábbi években nem is pályáztak és nem is nyertek ennyi támogatást se az önkormányzatok, se ott maga a kistérség, mint az utóbbi két évben. Tehát most van itt ez a GYEP-es program is, ez a Gyermekszegénységi Program, tehát ez is most indult az idén.” (város, munkaügyi kirendeltség vezetője) Az utóbbi időben egyre kevesebb van. Most nyáron, pont a hátunk mögött van egy épület, a Legyen Jobb a Gyerekeknek a Mezőcsáti kistérségen belül, ez az ún. közösségi ház, ami itt mellettünk épül és úgy volt, hogy ebbe lesz a nyári tábor, de még nincs teljesen kész, de most üzemel a nyári tábor már második hete és szociális munkások, ill. ennek a közösségi háznak a munkatársai foglalkoznak... felügyelik a gyerekeket. (község, pedagógus)

Felhasznált források

Bass L., Darvas Á. (2012) Gyermekes családok Magyarország válságövezeteiben, 2009-2011. In. Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2012) *Civil jelentés a gyerekesélyekről*. Budapest: Gyerekesély Közhasznú Egyesület

Bass L., Farkas Zs. (2011) A gyerekszegénység alakulása 2009-ben. In. Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2011) *Gyerekesélyek Magyarországon. ÉB Jelentés, 2010*. Budapest

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal. Oktatási Főosztály. Borsod-Abaúj-Zemplén megye köznevelési-fejlesztési terve, 2013. február 22.

Darvas Á. (szerk.) (2012) Kistérségi tükrök: A gyerekszegénység elleni lokális programok alapidokumentuma. In. Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2011) *Gyerekesélyek Magyarországon. ÉB Jelentés, 2010*. Budapest.,

EMMI, Oktatási Hivatal: Országos kompetenciamérés, 2012. Országos jelentés.

Ferge Zs., Darvas Á. (vál., szerk.) (2012) *Civil jelentés a gyerekesélyekről*. Budapest: Gyerekesély Közhasznú Egyesület.

Gábos A., Szivós P., Tátrai A. (2013) Szegénység és társadalmi kirekesztettség Magyarországon. In. Szivós P., Tóth István Gy. (2013) *Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban. TÁRKI Monitor Jelentések 2012*. Budapest: TÁRKI. 43.

KSH (2011) Szociális Statisztikai Évkönyv.

KSH (2013) A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztődés (Laeken-i indikátorok), 2012

Pocsai E., Széki Zs. (2010) Mezőcsáti kistérség Esélyegyenlőségi Helyzetelemzése és Intézkedési Terve, 2010-2015.

UNICEF (2012) *Measuring child poverty*. New league tables of child poverty in the world's rich countries. Florence, Italy: UNICEF Innocenti Research Centre.

1. sz. Melléklet: A felmérés alapmegoszlásai

		háztartás	%
Előfordult-e az elmúlt 12 hónapban, hogy hónap végére elfogyott a pénzük?	igen	235	79,7
	nem	60	20,3
	összesen	295	100

		háztartás	%
Hogy érzi, Önök anyagilag...	gondok nélkül élnek,	4	1,4
	beosztással jól kijönnek,	107	35,8
	éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből,	89	29,7
	hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak, vagy	68	22,7
	nélkülözések között élnek?	31	10,3
	összesen	298	100,0

		háztartás	%
Előfordult-e, hogy kikapcsolták - villanyáramot?	nincs bevezetve	5	1,6
	igen	54	18,1
	nem	240	80,3
	összesen	298	100
Előfordult-e, hogy kikapcsolták - vizet?	nincs bevezetve	32	10,6
	igen	20	6,6
	nem	248	82,8
	összesen	299	100
Előfordult-e, hogy kikapcsolták - gázt?	nincs bevezetve	57	19,1
	igen	13	4,4
	nem	228	76,5
	összesen	298	100

		háztartás	%
Jelenleg ki van kapcsolva - villanyáram?	igen	10	25,9
	nem	30	74,1
	összesen	40	100
Jelenleg ki van kapcsolva - víz?	igen	8	66,5
	nem	4	33,5
	összesen	13	100
Jelenleg ki van kapcsolva - gáz?	igen	9	87,0
	nem	1	13,0
	összesen	10	100

		háztartás	%
Fenyeget-e annak veszélye, hogy tartozás miatt elveszítik a jelenlegi lakásukat?	igen	34	12,1
	nem	250	87,9
	összesen	284	100

		háztartás	%
3 évvel ezelőtt Önök...	rosszabbul éltek,	41	13,6
	alapvetően ugyanígy éltek	64	21,5
	jobban éltek	193	64,4
	NT	1	0,5
	összesen	299	100

		háztartás	%
Hogyan fog alakulni a helyzetük a következő évben?	javulni fog,	50	16,7
	nem változik	47	15,7
	romlani fog	165	55,2
	NT	37	12,5
	összesen	300	100

Gyerekek (0-17 évesek)	nem engedhetik meg maguknak		egyéb ok		összesen	
	N	%	N	%	N	%
Miért nem biztosított a hétköznapi napi három étkezés	15	61,0	9	39,0	24	100,0
Miért nem biztosított hétvégén napi három étkezés	21	84,8	4	15,2	25	100,0
Miért nem biztosított legalább naponta egyszer hús, húskészítmény	39	54,0	33	46,0	72	100,0
Miért nem biztosított naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	31	83,5	6	16,5	37	100,0
Miért nem biztosított két pár megfelelő cipő?	25	100			25	100,0
Miért nem biztosított újonnan vásárolt (nem használt) ruha	55	96,8	2	3,2	57	100,0
Miért nem biztosított meleg téli felsőruha	12	100			12	100,0
Miért nem biztosított külön fekhely	19	91,1	2	8,9	21	100,0
Miért nem biztosított kültéri játékok	18	42,6	24	57,4	42	100,0
Miért nem biztosított beltéri játékok	13	31,5	27	68,5	40	100,0
Miért nem biztosított különleges események megünneplése	34	60	23	40	57	100,0
Miért nem biztosított baráti köre rendszeres meghívása közös	44	31,3	97	68,7	142	100,0
Miért nem biztosított évente legalább egy hét üdülés, nyaral	253	80,0	63	20,0	316	100,0
Miért nem biztosított megfelelő hely tanulásra, házi feladat elkészítésére	3	69,5	1	30,5	4	100,0
Miért nem biztosított íróasztal	31	50,9	30	49,1	61	100,0

Gyerekek (0-17 évesek)	nem engedhetik meg maguknak		egyéb ok		összesen	
Miért nem biztosított minden, az iskola által elvárt felszerelés	3	17,4	14	82,6	18	100,0
Miért nem biztosított szótár	18	30,7	41	69,3	59	100,0
Miért nem biztosított rendszeres sportolási lehetőség (tanórán kívül)	14	25,2	42	74,8	57	100,0
Miért nem biztosított fizetős iskolai kirándulásokon és programokon való részvétel	42	50,6	41	49,4	83	100,0
Miért nem biztosított fizetett különóra (nyelv, zene, fejlesztő foglalkozás, sport, stb.)	83	36,7	144	63,3	227	100,0
Miért nem biztosított zsebpénz	33	36,2	59	63,8	92	100,0
Miért nincs az életkorának megfelelő könyve?	16	25,1	49	74,9	65	100,0

		gyerek	%
A gyermek jár(t)-e bölcsődébe?	igen	37	6,7
	nem	510	93,3
	összesen	546	100,0

		gyerek	%
Hány éves korától járt bölcsődébe?	1	4	11,8
	2	26	71,7
	3	6	16,5
	összesen	37	100,0

		gyerek	%
Hány éves korától jár(t) a gyermek óvodába?	nem jár óvodába	17	3,7
	2	4	0,8
	3	334	72,6
	4	60	12,9
	5	36	7,9
	6	10	2,1
	összesen	460	100,0

		gyerek	%
Hány éves koráig járt a gyermek óvodába?	0	3	0,7
	5	2	0,5
	6	190	43,2
	7	185	42,0
	jelenleg is óvodás	60	13,6
	összesen	440	100,0

		gyerek	%
Felvették-e akkor az óvodába, amikor kérte?	igen	426	97,5
	nem	11	2,5
	összesen	437	100,0

		gyerek	%
Mennyire jellemző az óvodára, hogy magas a roma gyerekek aránya?	nagyon jellemző	27	33,1
	inkább jellemző	20	24,6
	inkább nem	26	32,0
	egyáltalán nem	7	8,0
	NT, NV	2	2,2
	összesen	82	100,0

		gyerek	%
Melyik jobb: ha egy a roma és a nem roma gyerekek egy, vagy ha külön csoportba járnak?	ha egy csoportba járnak	62	76,4
	ha külön csoportba járnak	9	11,4
	NT	10	12,2
	összesen	81	100,0

		gyerek	%
Hány éves korában kezdte el a gyerek az általános iskolát?	nem jár iskolába	17	4,3
	6	138	35,4
	7	224	57,7
	8	10	2,7
	összesen	389	100,0

		gyerek	%
Mennyire jellemző az iskolára, hogy magas a roma tanulók aránya?	nagyon jellemző	125	35,5
	inkább jellemző	74	21,0
	inkább nem jellemző	79	22,4
	egyáltalán nem jellemző	65	18,5
	NT	9	2,5
	összesen	352	100,0

		gyerek	%
Melyik jobb: ha egy a roma és a nem roma gyerekek egy, vagy ha külön osztályba járnak?	ha egy osztályba járnak	260	75,2
	ha külön osztályba járnak	58	16,9
	NT	27	7,8
	összesen	347	100,0

		gyerek	%
Milyen gyakran olvas a gyermek kedvtelésből?	minden nap	83	22,6
	hetente néhány alkalommal	76	20,6
	havonta néhány alkalommal	92	24,9
	évente néhány alkalommal	44	12,0
	sohasem	73	19,9
	összesen	368	100,0

		gyerek	%
Volt-e a gyermek a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson?	igen	145	38,5
	nem	233	61,5
	összesen	378	100,0

		gyerek	%
Meg szokták-e beszélni a gyermekkel a TV-ben látottakat?	igen	264	69,6
	nem	92	24,1
	nincs TV	24	6,2
	összesen	380	100,0

		gyerek	%
Van-e a gyermeknek az életkorának megfelelő könyve?	van	432	79,6
	nincs	111	20,4
	összesen	543	100,0

		gyerek	%
Körülbelül hány életkorának megfelelő könyve van?	1 és 3 között	45	10,7
	4 és 9 között	85	20,2
	10 és 19 között	94	22,4
	20 vagy több	197	46,7
	összesen	422	100,0

		gyerek	%
Együtt szokott-e a gyermek étkezni mindkét szülőjével?	igen	448	82,9
	nem	92	17,1
	összesen	541	100,0

		gyerek	%
Milyen gyakran szokott a gyermek étkezni mindkét szülőjével?	minden nap	275	63,3
	hetente többször	117	26,8
	hetente egyszer	28	6,3
	havonta egyszer	14	3,2
	soha	2	0,4
	összesen	435	100,0

2. sz. Melléklet: A felmérés kérdőívei

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

A HÁZTARTÁSBAN ÉLŐ 0-17 ÉVES GYEREKEK SZÁMA

--	--

EBBEN A HÁZTARTÁSBAN HÁNY DARAB GYERMEKKÉRDŐÍV KÉSZÜLT?

--	--

Családok

Háztartás kérdőív

2013.

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem, azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.

Kérdező aláírása:

Kérdés kezdete:

2013. hónap nap óra perctől

AZ INTERJÚALANY KIVÁLASZTÁSA: Elsősorban a gyerek(ek) édes- vagy nevelőanyja, másodsorban az édes- vagy nevelőapja, harmadsorban az a felnőtt személy, aki a gyerekek gondozásáért elsősorban felel.

Javasolt bemutatkozás:

Jó napot kívánok! vagyok, a Egyetem hallgatója. A kistérség gyerekesély programja keretében kérdőíves felmérést végzünk a gyermekes családok körében. Kérem válaszoljon az alábbi kérdésekre!

HÁZTARTÁSTÁBLA KÓDJAI

KÉRDEZETTHEZ VALÓ VISZONY KÓDJAI: 01 – házastársa, élettársa 02 – saját vagy a házastárs, élettárs vér szerinti gyermeke 03 – nevelt, fogadott gyermeke 04 – szülője 05 – apósa, anyósa 06 – menyec, veje 07 – unokája 08 – más rokona 09 – nem rokon 99 – NEM TUDJA	CSALÁDI ÁLLAPOT KÓDJAI: NŐTLEN/HAJADON 01 – nőtlen, hajadon, nincs élettársa 02 – nőtlen, hajadon, élettárral él HÁZAS 03 – házas, házastárral él 04 – házas, élettárral él 05 – házas, de külön élnek, nincs élettársa ELVÁLT 06 – elvált, nincs élettársa 07 – elvált, élettárral él ÖZVEGY 08 – özvegy, nincs élettársa 09 – özvegy, élettárral él 99 – NEM TUDJA	LEGMAGASABB BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG KÓDJAI: 00 – általános iskolás korú, vagy még nem iskolás korú 01 – kevesebb, mint 8 általános 02 – 8 általános 03 – szakmunkásképző; szakképzés érettségi nélkül 04 – szakközépiskolai érettségi; szakképzést követő érettségi 05 – gimnáziumi érettségi 06 – érettségit követő, nem felsőfokú szakképzés, technikum 07 – felsőfokú szakképzés, felsőfokú technikum 08 – főiskola 09 – egyetem 99 – NEM TUDJA	JÁR-E KÓDJAI: 00 – nem jár 01 – bölcsőde 02 – óvoda 03 – általános iskola 04 – szakmunkásképző 05 – szakközépiskola 06 – gimnázium, 4 osztályos 07 – gimnázium, 5 osztályos 08 – gimnázium, 6 osztályos 09 – gimnázium, 8 osztályos 10 – technikum 11 – felsőfokú technikum 12 – főiskola 13 – egyetem 88 – egyéb 99 – NEM TUDJA	DOLGOZIK-E/DOLGOZOTT-E KÓDJAI: HA NYUGDÍJ MELLETT DOLGOZIK, DOLGOZÓNAK JELÖLD! A FŐMUNKÁRA VONATKOZÓAN VÁLASZOLJON! (FŐMUNKA: AMIT A KÉRDEZETT ANNAK TEKINT. HA BIZONYTALAN: AHOL A LEGTÖBB IDŐT TÖLTI) HA DOLGOZIK/DOLGOZOTT: 01 – alkalmazott 02 – vállalkozó, önálló, saját vállalkozásában alkalmazott 03 – alkalmi munkát végez, megbízásokat vállal 04 – közmunkás HA NEM DOLGOZIK/NEM DOLGOZOTT: 05 – munkanélküli (segélyezett) 06 – munkanélküli ellátás nélkül 07 – nyugdíjas (öregségi, özvegyi, stb.) 08 – rokkantnyugdíjas 09 – fogyatékkal élő, tartós betegség miatt nem dolgozik 10 – gyermekgondozási szabadságon, gyeden, gyeken van („főállású anya” is) 11 – háztartásbeli, családját látja el 12 – tanuló, továbbképzésen, átképzésen vesz részt 13 – ápolási díjon van 14 – egyéb okból nem dolgozik (pl. eltartott) 99 – NEM TUDJA
--	--	---	--	---

HOL VAN A MUNKAHELYE KÓDJAI:

- 1 – a településen
- 2 – közeli faluban
- 3 – közeli kisvárosban
- 4 – megyeszékhelyen
- 5 – Budapesten
- 6 – egyéb településen
- 7 – külföldön

9 – NEM TUDJA

1. Összesen Önnel együtt hányan élnek a családban (egy háztartásban)?

..... fő

2. Kérem sorolja fel a háztartás tagjait! Kezdjük Önnel a sort! (KÉRDEZŐ: karikázd be az x-et, ahol ilyen van, ha nem tudja, nem válaszol!)

Sor- száma	Keresztneve	Neme		Születési éve	Kérde- zetthez való viszonya	Családi állapota	Iskolai végzett- sége	Jár-e valamilyen iskolai rendszerű, végzettséget adó képzésre (nem tanfolyam)? Jár-e bölcsődébe vagy óvodába?	Jelenleg dolgo- zik-e?	HA DOLGO- ZIK: Hol van a munka- helye?	Dolgozott- e az elmúlt 12 hónapban? HA SOSEM DOLGO- ZOTT = 88	HA DOLGO- ZOTT: Hány hónapot dolgozott az elmúlt 12 hónapban?	Ebből hány hónapot dolgozott közfoglal- koztatásban? (közmunka)
		férfi	nő	Ha nem tudja: Kb. mikor született? NÉGY SZÁM- JEGGYEL!									
KÉRDE- ZETT		1	2	19 x –	X							x –	x –
2.		1	2	x –								x –	x –
3.		1	2	x –								x –	x –
4.		1	2	x –								x –	x –
5.		1	2	x –								x –	x –
6.		1	2	x –								x –	x –
7.		1	2	x –								x –	x –
8.		1	2	x –								x –	x –
9.		1	2	x –								x –	x –
10.		1	2	x –								x –	x –

..... gyermek
88 – M 99 – NT

..... évben
9999 – NT

1 – igen → **HA IGEN:** 4.b. Hány gyermeke van vagy volt állami gondoskodásban?
gyermek 99 – NT
2 – nem
9 – NT

..... m²
999 – NT

1 – tulajdonos (ill. rokona)
2 – bérlik a lakást az önkormányzattól
3 – magánszemélytől bérlik a lakást
8 – egyéb (szívességi lakó, szolgálati lakásban lakó stb.)
9 – NT

.....Ft-ot 9 – NT

.....Ft-ért 9 – NT

a. Hány szoba van? (A FÉLSZOBA IS SZOBÁNAK SZÁMÍT)	db	
b. Van-e konyha?	1 – igen	2 – nem
c. Van-e fürdőszoba?	1 – igen	2 – nem
d. Van-e vízöblítéses WC?	1 – igen	2 – nem

10. Milyen a lakás, ház vízellátása?

- 1 – nincs vezetékes víz → **HA NINCS:** 10.a. Milyen messziről hordják a vizet?
 méterről 0 – NT
- 2 – hálózati vízvezetékes
 3 – házi vízvezetékes
 9 – NT

10.a. Tartozik-e a lakáshoz/ házhoz művelésre alkalmas kert?

- 1 – igen → **HA IGEN:** 10.b. Termesztenek-e benne zöldséget, gyümölcsöt?
 1 – igen
 2 – nem
 9 – NT
- 2 – nem
 9 – NT

11. Jellemző-e az alábbi problémák bármelyike a lakásra, amelyben laknak?

	igen	nem	NT
a. beázik a tető	1	2	9
b. nedves a padlózat, a falak	1	2	9
c. korhad az ablakkeret, a padlózat	1	2	9
d. nincs elég fény, a lakás túl sötét	1	2	9
e. zajosak a szomszédok vagy nagy zaj szűrődik be az utcáról	1	2	9
f. bűnözés, erőszak, vandalizmus a környéken	1	2	9

12. Mennyi a ... villanyszámla **egy átlagos hónapban**? (ami nincs = 0, NT = 9)

- a. villany Ft /hó
 b. víz és csatorna (figyelem, kéthavonta szokták számlázni) Ft /hó
 c. fűtés (ha fűtési szezonra tudja, akkor egy óra – 12-vel osztva – kell átszámítani.) Ft /hó
 d. gáz (palackos is. Ha a fűtéssel együtt tudja az összeget, akkor a fűtésnél kell megadni.)Ft /hó
 e. bérleti díj és ha van közös költség Ft /hó
 f. lakáshitel-törlesztésFt /hó
 g. más hitel (pl. áruhitel) törlesztésFt /hó
 h. szemétszállítási díj (egy hónapra!) Ft /hó
 i. egyéb (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás stb.) Ft /hó

13. Kérem, becsülje meg: mennyi a **háztartás** havi nettó (adózás utáni) összes jövedelme?

..... Ft/hó 8 – M 9 – NT

Ha NEM TUDJA, ill. NINCS VÁLASZ:

13.a. És azt megmondaná, hogy a következő kategóriák közül melyikbe tartozik?

1 – 50 ezer Ft, vagy kevesebb	5 – 201 - 250 ezer Ft
2 – 51 - 100 ezer Ft	6 – 251 - 300 ezer Ft
3 – 101 - 150 ezer Ft	7 – 300 ezer Ft felett
4 – 151 - 200 ezer Ft	8 – M
	9 – NT

14. Most különböző jövedelemforrásokat sorolunk fel. Kérem, válassza ki közülük azokat, amelyekből az elmúlt hónapban a család tagjainak jövedelme származott. Hány forint nettó jövedelmük származott ebből? (x – nincs ilyen jövedelemforrásuk)

	Hány forint jövedelmük származott ebből?	NT	X
a. főállásból származó rendszeres munkabér, fizetés	Ft	9	X
b. mellékfoglalkozásból, másodállásból származó jövedelem	Ft	9	X
c. vállalkozásból, üzleti tevékenységből származó jövedelem	Ft	9	X
d. alkalmi munkából származó jövedelem	Ft	9	X
e. közfoglalkoztatásból származó jövedelem	Ft	9	X
f. mezőgazdasági termelésből származó jövedelem	Ft	9	X
g. nyugdíj (bármilyen, árvaellátás is)	Ft	9	X
h. GYES, GYET	Ft	9	X
i. GYED, terhességi gyermekágyi segély (TGYÁS)	Ft	9	X
j. ápolási díj	Ft	9	X
k. családi pótlék	Ft	9	X
l. bármilyen segély, támogatás (pl. foglalkoztatást helyettesítő támogatás, lakásfenntartási támogatás, eseti gyógyszertámogatás, átmeneti segély, rendkívüli gyermekvédelmi támogatás stb.)	Ft	9	X
m. álláskeresősi/munkanélküli/vállalkozói járadék	Ft	9	X
n. táppénz	Ft	9	X
o. családtól kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
p. tartásdíj	Ft	9	X
q. bármilyen más segítő szervezettől, egyéntől kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
r. egyéb, éspedig:	Ft	9	X

15. Van-e Önöknek...

	van	nincs, mert nem engedhetik meg maguknak	nincs, egyéb okból	NT
a. automata mosógépük?	1	2	3	9
b. színes televíziójuk?	1	2	3	9
c. vezetékes telefonjuk?	1	2	3	9
d. mobiltelefonjuk?	1	2	3	9
e. személygépkocsijuk?	1	2	3	9

16. Kérem mondja meg, hogy a háztartásban élő minden 18 éves és fiatalabb gyermeke számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

	igen	nem	Miért nem?			
			nem engedhetik meg maguknak	egyéb ok	NT	X
a. hétköznap napi három étkezés (óvodai, iskolai étkezéssel együtt)	1	2	1	2	9	X
b. hétvégén napi három étkezés	1	2	1	2	9	X
c. legalább naponta egyszer hús, húskészítmény, hal (vagy ennek megfelelő vegetáriánus étel)	1	2	1	2	9	X
d. naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	1	2	1	2	9	X
e. két pár megfelelő cipő (beleértve 1 pár minden időben használható cipőt)	1	2	1	2	9	X
f. újonnan vásárolt (nem használt) ruha	1	2	1	2	9	X
g. meleg téli felsőruha	1	2	1	2	9	X
h. külön fekhely	1	2	1	2	9	X
i. kültéri játékok (kerékpár, görkorcsolya, roller stb.)	1	2	1	2	9	X
j. beltéri játékok (készségfejlesztő babajátékok, építő kockák, társasjátékok, számítógépes játékok)	1	2	1	2	9	X
k. különleges események megünneplése (születésnap, névnap, vallási ünnepek)	1	2	1	2	9	X
l. baráti köre rendszeres meghívása közös játszásra és étkezésre	1	2	1	2	9	X
m. évente legalább egy hét üdülés, nyaralás	1	2	1	2	9	X

16.a. Önökhöz elérhető közelségben van-e olyan szabad terület, ahol az Ön gyermeke biztonságban játszhat?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

17. Előfordult-e az elmúlt 1 évben, hogy nem jutott elég pénzük...

	előfordult	nem fordult elő	nem költenek ilyesmire	NT
a. ennivalóra?	1	2	0	9
b. rezsire?	1	2	0	9
c. a lakás megfelelő fűtésére?	1	2	0	9
d. gyógyszerek kiváltására?	1	2	0	9
e. orvosi ellátásra?	1	2	0	9
f. gyermekek iskolai, óvodai költségeire?	1	2	0	9
g. szükséges közlekedésre?	1	2	0	9
h. társasággal, családdal való együttlétre, szórakozásra?	1	2	0	9

18. Megengedhetik-e maguknak, hogy évente legalább egy hétre mindannyian együtt elmenjenek nyaralni?

- 1 – megengedhetik maguknak
- 2 – megengedhetik maguknak, de nem teszik
- 3 – nem engedhetik meg maguknak
- 9 – NT

19. Előfordult-e az elmúlt 12 hónapban, hogy hónap végére elfogyott a pénzük?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

20. Tegyük fel, hogy egy váratlan, nagyobb összegű (kb. 60 ezer Ft-os) kiadás jelentkezik. Képes-e a háztartás arra, hogy egy ilyen kiadást a saját forrásaiból fedezzen?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

21. Hogy érzi, Önök anyagilag...

- 1 – gondok nélkül élnek,
- 2 – beosztással jól kijönnek,
- 3 – éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből,
- 4 – hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak, vagy
- 5 – nélkülözések között élnek?
- 9 – NT

22. Véleménye szerint egy olyan családnak, mint az Önöké, a mai körülmények között havonta hány forintba lenne szüksége ahhoz, hogy megfelelő színvonalon megéljen?

..... Ft/hó

9 – NT

23. Mostanában sokat beszélnek nálunk a szegénységről. Ön mit mondana: jelenleg Önök...

- 1 – teljes mértékben szegények,
- 2 – bizonyos értelemben szegények, vagy
- 3 – nem szegények?

9 – NT

24. És 3 évvel ezelőtt Önök...

- 1 – rosszabbul éltek,
- 2 – alapvetően ugyanígy éltek, vagy
- 3 – jobban éltek?

9 – NT

25. Mit gondol, hogyan fog alakulni a helyzetük a következő évben?

- 1 – javulni fog,
- 2 – nem változik, vagy
- 3 – romlani fog?

9 – NT

26. Részesült-e az elmúlt 12 hónapban valaki a családtagok közül a következő természetbeni ellátásokból vagy személyes szolgáltatásokból?

	igen	nem	NT
a. közgyógyellátás	1	2	9
b. szociális étkeztetés	1	2	9
c. családsegítés, gondozás családsegítőtől vagy gyermekjóléti szolgálatától	1	2	9
d. élelmiszer, tüzelő juttatás	1	2	9
e. fogyatékosokat támogató szolgálat, fogyatékosok nappali intézménye	1	2	9
f. adósságkezelési szolgáltatás	1	2	9
g. tankönyv, gyermekintézmény térítési díjának átvállalása (ingyenes étkezés)	1	2	9
h. kisállat, vetőmag (pl. szociális földprogram vagy a Minden gyerek lakjon jól! programok keretében)	1	2	9

27. Sokan vannak ma Magyarországon, akiknek valamilyen tartozásuk, kifizetési hátralékuk van. A következők közül van-e Önöknek valamilyen kifizetési hátralékuk vagy adósságuk?

	van hátralékuk	nincs hátralékuk	nincs ilyen költségük	NT
a. lakbér, albérleti díj, közös költség elmaradásuk	1	2	0	9
b. lakáshitel, áruhitel esetében törlesztőrészlet elmaradásuk	1	2	0	9
c. gázszámla elmaradásuk	1	2	0	9
d. áram(villany)számla elmaradásuk	1	2	0	9
e. víz-, csatornaszámla, távfűtésszámla elmaradásuk	1	2	0	9
f. egyéb rezsiköltség (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás) elmaradásuk	1	2	0	9
g. bolti tartozásuk	1	2	0	9
h. tartozás családnak / barátoknak / ismerősnek	1	2	0	9
i. egyéb, éspedig	1	2	0	9

28. Kérem, próbálja összeszámolni, hogy mindent egybevetve, hány forint kifizetési elmaradásuk, hátralékuk van? (KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy hitelfelvétel, tartozás esetében a törlesztőrészlet elmaradásáról, nem pedig a hitel nagyságáról van szó!)

..... Ft 9 – NT

29. Fenyegeti-e Önöket annak veszélye, hogy tartozás miatt elveszítik a jelenlegi lakásukat?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

30. Előfordult-e az utolsó 3 évben, hogy kikapcsolták Önöknél...

HA IGEN: És most mi a helyzet: ki van kapcsolva ...

					HA IGEN: → És jelenleg ki van kapcsolva?		
	Igen	nem	Nincs bevezetve	NT	igen	nem	NT
a. a villanyáramot?	1	2	0	9	1	2	9
b. a vizet?	1	2	0	9	1	2	9
c. a gázt?	1	2	0	9	1	2	9

31. Most néhány, a közelmúltban bevezetett intézkedésről kérdezem. Hallott-e arról, hogy a gyerekek 50 óra igazolatlan iskolai hiányzása után nem fizetnek iskoláztatási támogatást a családnak?

31.a. Egyetért-e ezzel?

31.b. Érintette-e ez az Önök családját?

Hallott-e arról, hogy...	Hallott-e róla?			Egyetért-e ezzel?			Érintette-e a családját?		
	igen	nem	NT	igen	nem	NT	igen	nem	NT
a. 50 óra igazolatlan iskolai hiányzás után nem fizetnek iskoláztatási támogatást?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
b. rendőr kísérheti az igazgatóhoz azt a 14 év alatti diákot, aki igazolatlanul hiányzik az iskolából?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
c. az önkormányzat elrendelheti, hogy segélyt, közmunkát csak az kaphat, akinek rendezett a lakókörnyezete?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
d. a család a gyermekek után adókedvezményt kap?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
e. a tankötelezettség életkorát 16 évre csökkentették?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
f. a rokkantnyugdíjasok jogosultságát felülvizsgálják?	1	2	9	1	2	9	1	2	9

32. Most az egészségi állapotára vonatkozóan kérdezem. Mit mondana, az Ön egészségi állapota...

- 1 – kiegyensúlyozottan jó,
- 2 – változó, de inkább jónak mondható,
- 3 – változó, nem kielégítő, vagy
- 4 – egészségi állapota inkább rossz?
- 9 – NT

33. Van-e valamilyen tartós vagy krónikus egészségügyi problémája?

- 1 – van
- 0 – nincs
- 9 – NT

34. Ön mennyire tartja magát egészségesnek?

- 1 – egészségesebb, mint az Önhöz hasonló korúak,
- 2 – olyan egészséges, mint a hasonló korúak általában, vagy
- 3 – rosszabb az egészségi állapota, mint a hasonló korúaké?
- 9 – NT

35. Az elmúlt **4 hétben** milyen gyakran érezte...

	állandóan	gyakran	időnként	ritkán	soha	NT
a. azt, hogy tele van életerővel?	1	2	3	4	5	9
b. azt, hogy nagyon ideges?	1	2	3	4	5	9
c. azt, hogy annyira letört, hogy semmi sem tudja felvidítani?	1	2	3	4	5	9
d. nyugodtnak és békésnek magát?	1	2	3	4	5	9
e. azt, hogy tele van energiával?	1	2	3	4	5	9
f. szomorúnak és kedvetlennek magát?	1	2	3	4	5	9
g. azt, hogy kimerült?	1	2	3	4	5	9
h. boldognak magát?	1	2	3	4	5	9
i. azt, hogy fáradt?	1	2	3	4	5	9

36. Országunkban az emberek sokféle nemzetiséghez vagy etnikumhoz tartoznak. Ön milyen nemzetiségűnek tartja magát elsősorban?

1 – magyar	4 – horvát	7 – roma/cigány
2 – német	5 – román	8 – egyéb, éspedig:
3 – szerb	6 – szlovák	88 – M 99 – NT

37. És milyen nemzetiségűnek tartja magát másodsorban?

0 – nem tartozik más nemzetiséghez	3 – szerb	7 – roma/cigány
1 – magyar	4 – horvát	8 – egyéb, éspedig:
2 – német	5 – román	88 – M 99 – NT
	6 – szlovák	

38. Van-e a családban olyan személy, aki romának/cigánynak vallja magát? (Ha az előző kérdések valamelyikére igennel válaszolt, akkor **rajta kívül**)

- 1 – van
2 – nincs
9 – NT

39. Ön vagy a háztartásban élők közül valaki tagja-e valamilyen ...

	sosem volt tag	korábban tag volt	most is tag	NT
a. civil vagy egyházi szervezetnek?	0	1	2	9
b. politikai pártnak, szervezetnek?	0	1	2	9

40. Előfordult-e az elmúlt évben, hogy Ön vagy a háztartás valamely tagja önként segített ...

	nem fordult elő	alkalmanként előfordult	rendszeresen előfordult	NT
a. politikai pártnak, civil szervezetnek	0	1	2	9
b. egyházi szervezetnek	0	1	2	9
c. települési közösségnek, lakóközösségnek	0	1	2	9
d. oktatási intézménynek	0	1	2	9
e. rokonoknak, barátoknak, szomszédoknak	0	1	2	9
f. egyébnek (pl. idegeneknek)	0	1	2	9

41. Ön születése óta ezen a településen él?

1 – igen

2 – nem → **HA NEM:** Melyik évben költözött a településre? évben 9 – NT

42. Mennyire szeret ezen a településen lakni, ahol most él? Kérem, osztályozzon 1-től 5-ig az iskolában megszokott módon, ahol az 5-ös azt jelenti, hogy nagyon szeret itt lakni, az 1-es azt, hogy egyáltalán nem szeret!

egyáltalán nem szeret				nagyon szeret	NT
1	2	3	4	5	9

43. Tervezi-e hogy elköltözik a településről?

1 – igen

→ **43.a. HA IGEN:** Mikorra tervezi az elköltözést?

1 – egy éven belül

2 – 1-10 éven belül

3 – több, mint 10 év múlva

9 – NT

→ **43.b.** Hová költözne?

1 – faluba, a járáson/kistérségen belül

2 – városba, a járáson/kistérségen belül

3 – faluba, a járáson/kistérségen kívül

4 – városba, a járáson/kistérségen kívül

5 – külföldre

9 – NT

2 – nem

9 – NT

44. Hallott-e arról, hogy az Önök kistérsége részt vesz a gyermekszegénység elleni programban/gyerekesély programban?

1 – igen

2 – nem

→ **Ugrás a 47. kérdésre!**

9 – NT

45. Kérem, mondja meg, hogy a családjában van-e olyan 0-17 év közötti gyermek, aki részt vett a gyerekesély program keretében szervezett programokban, vagy igénybe vette a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

46. Ön vagy a család valamely más felnőtt tagja részt vett-e a gyerekesély program keretében szervezett programokban vagy igénybe vette-e a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

46.a. HA IGEN: Milyen minőségben vett részt?

1 – résztvevőként, igénybe vevőként (pl. képzésen, előadáson)

2 – kísérőként

3 – önkéntes segítőként

4 – egyéb, és pedig:.....

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

MINDENKITŐL

47. Kérjük, mondja el saját szavaival, hogy mit tart a településen jónak, előnyösnek a gyerekek szempontjából?

.....

.....

.....

48. És mit tart hiányosságnak, mire lenne szükség a településen ahhoz, hogy a gyerekeknek jobb helyzetük legyen?

.....

.....

.....

KÖSZÖNJÜK A VÁLASZADÁST!
(KÉRDEZŐ: FOLYTASD A GYERMEKKÉRDŐÍVVEL!)

KÉRDÉSEK A KÉRDEZŐNEK

K1. Hogyan ítéled meg a lakást?

	igen	nem	NT
a. A lakás sötét vagy berendezése sivár, egyhangú.	1	2	9
b. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából tiszták.	1	2	9
c. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából rendezettek.	1	2	9
d. Az épület biztonságos egy gyerek számára (nem balesetveszélyes, nem rejt egészségügyi kockázatot).	1	2	9
e. Az udvar rendezett	1	2	9
f. A környező házak jó állapotúak, rendezettek	1	2	9
g. Az utca földút	1	2	9

K2. Jelen volt-e a kérdezett gyereke, gyerekei a beszélgetésen?

1 – igen

2 – nem

K3. **HA IGEN:** Az interjú alatt hogyan viselkedett az anya/a kérdezett a jelen lévő gyerekkel?

	igen	nem	NT
a. Az anya / a kérdezett bátorította a gyereket, hogy vegyen részt a társalgásban.	1	2	9
b. Az anya / a kérdezett válaszolt a gyerek kérdéseire, kéréseire.	1	2	9
c. Az anya / a kérdezett beszélgetett a gyerekkel (nem számít beszélgetésnek, ha csak rászólt a gyerekre, vagy negatív megjegyzést tett rá).	1	2	9
d. Az anya / a kérdezett bemutatta a kérdezőt a gyerekeknek.	1	2	9
e. Amikor az anya / a válaszoló a gyerekről beszélt, vagy mondott valamit a gyerekeknek, a hangneme, illetve ahogy beszélt, az a gyerek iránti pozitív érzéseiről tanúskodott.	1	2	9

A KÉRDEZÉS VÉGE: óra perc

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

--	--

Gyermek sorszáma
a háztartástáblából

.....

Gyermek keresztnéve

--	--	--	--

év

Gyermek születési ideje

--	--

hó

--	--

Hány éves?

Családok

Gyermek kérdőív

2013.

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

--	--

*Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem,
azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.*

Kérdező aláírása:

**A CSALÁDBAN LÉVŐ ÖSSZES 0-17 ÉVES GYEREKRE KI KELL TÖLTENI 1-1
KÉRDŐÍVET!**

KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy minden kérdés a címlapon szereplő keresztnévű gyerekre vonatkozik!

1. Meg tudná mondani, hogy mennyi volt a gyermek súlya, amikor megszületett?

..... gramm

9 – NT → **HA NEM TUDJA:** 1.a. És azt meg tudná-e mondani, hogy....

1 – 1500 gramm alatti,

2 – 1500-2500 gramm közötti, vagy

3 – 2500 gramm feletti súllyal született-e a gyermek?

9 – NT

2. A gyermek jár(t)-e bölcsődébe?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 2.a. Hány éves korától? év 99 – NT

2 – nem

9 – NT

3. A gyermek jár(t)-e Biztos Kezdet gyerekházba?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 3.a. Összesen hány hónapot járt? hó 99 – NT

KÉRDEZŐ: ha évet mond, számold át hónapra!

3.b. Milyen gyakorisággal járt?

1 – naponta

2 – hetente többször

3 – havonta többször

4 – havonta egyszer vagy ritkábban

9 – NT

2 – nem

9 – NT

4. Járt-e a gyermek gyógytornára, fejlesztő tornára, logopédiai fejlesztésre, vagy egyéb, szakember által javasolt fejlesztésre?

1 – igen → **HA IGEN:** 4.a. Hány éves volt a gyermek, amikor elkezdődött a fejlesztése?
..... éves 9 – NT

2 – nem

9 – NT

5. Most a gyermek egészségi állapotáról kérdezek.
Van-e a gyermeknek hallásproblémája?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

6. Van-e a gyermeknek látásproblémája?

1 – van → **HA VAN:** 6.a. Milyen súlyos a probléma?

1 – nem súlyos, szemüveggel jól lát

2 – gyengénlátó

3 – egyik szemére vak

4 – mindkét szemére vak

9 – NT

2 – nincs

9 – NT

7. Van-e a gyermeknek valamilyen EGYÉB tartós egészségügyi problémája (pl. asztma, allergia, reflux stb.)?

1 – van

2 – nincs → **ugrás a 9-re!**

9 – NT

8. Kérem, mondja meg, hogy az alábbiak közül milyen betegségei vannak a gyermeknek!

	Van	Nincs	NT	X
a. mozgásszervi (csontozat, ízületek, izomzat) rendellenesség	1	2	9	X
b. keringési betegség (pl. szívrendellenesség)	1	2	9	X
c. tartós idegrendszeri betegség (pl. epilepszia)	1	2	9	X
d. emésztőrendszeri betegség (fekély, reflux stb.)	1	2	9	X
e. asztma	1	2	9	X
f. egyéb légzőszervi betegség	1	2	9	X
g. allergia (szénanátha, ekcéma)	1	2	9	X
h. depresszió vagy más pszichikai betegség	1	2	9	X
i. kóros soványság	1	2	9	X
j. kóros kövérség	1	2	9	X
k. egyéb betegség, éspedig:.....	1	2	9	X

9. Ön szerint a gyermek a korához képest testileg...

1 – kevésbé fejlett,

2 – átlagosan fejlett, vagy

3 – az átlagosnál fejlettebb?

9 – NT

10. Ön szerint a gyermek a korához képest értelmileg...

- 1 – kevésbé fejlett,
- 2 – átlagosan fejlett, vagy
- 3 – az átlagosnál fejlettebb?
- 9 – NT

11. Van-e a gyermeknek az életkorának megfelelő könyve? (KÉRDEZŐ: A testvérével közös könyv is. Tisztázd, hogy a kötelező iskolai tankönyvek nem számítanak bele!)

1 – van **HA VAN: 11.a.** Körülbelül hány életkorának megfelelő könyve van a gyermeknek?

- 1 – 1 és 3 között
- 2 – 4 és 9 között
- 3 – 10 és 19 között
- 4 – 20 vagy több
- 9 – NT

2 – nincs **HA NINCS: 11.b.** Miért nincs?

- 1 – nem engedhetik meg maguknak
- 2 – egyéb ok
- 9 – NT

9 – NT

12. Együtt szokott-e a gyermek étkezni mindkét szülőjével? (KÉRDEZŐ: Ha nem édesapjával, édesanyjával él egy háztartásban, akkor a nevelőszülőjével)

1 – igen **HA IGEN: 12.a.** Milyen gyakran?

- 1 – minden nap,
- 2 – hetente többször,
- 3 – hetente egyszer,
- 4 – havonta egyszer, vagy
- 5 – még ritkábban
- 9 – NT

2 – nem

9 – NT

0-9 ÉVES GYEREKEKRE

13. Szoktak-e Önök otthon a gyermeknek mesét olvasni vagy mondani?

1 – igen → **HA IGEN: 13.a.** Milyen gyakran szoktak?

- 1 – minden nap
- 2 – nagyjából kétnaponta
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal

2 – nem

9 – NT

9 – NT

3–17 ÉVES GYEREKEKRE

14. Hány éves korától jár(t) a gyermek óvodába?

..... éves korától

0 – nem járt óvodába → **ugrás a 17. kérdésre!**

99 – NT

15. Hány éves koráig járt a gyermek óvodába?

..... éves koráig

88 – jelenleg is óvodás

99 – NT

16. Felvették-e akkor az óvodába, amikor kérte?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

17. Szokott-e a gyermeke számítógépet használni?

1 – igen → **17.a. HA IGEN:** Hol szokott számítógépet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

18. Szokott-e a gyermeke internetet használni?

1 – igen → **18.a. HA IGEN:** Hol szokott internetet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

6-17 ÉVESEK GYEREKEKRE

19. Hány éves korában kezdte el a gyerek az általános iskolát?

..... éves korában → **19.a. HA 7 ÉVESEN VAGY KÉSŐBB:** Mi volt ennek az oka?

- 1 – év-vesztes
- 2 – szülő kérése
- 3 – iskolaéretlen volt
- 4 – beteg volt
- 5 – egyéb ok, éspedig
- 9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET!

0 – még nem iskolás

99 – NT

20. Valamilyen probléma miatt most vagy régebben járt-e kisegítő, felzárkóztató osztályba?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

21. Volt-e magántanuló, vagy eltanácsolták-e valamelyik iskolából?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

22. Ismételt-e évet az általános iskolában?

- 1 – igen **22.a. HA IGEN:** Hányszor? alkalommal
- 9 – NT

2 – nem

9 – NT

23. Mennyi volt a gyermek utolsó év végi tanulmányi átlageredménye?

Ha pótvizsgázott, mennyi volt a pótvizsga utáni tanulmányi átlageredménye?

..... ,

9 – NT

24. Hányadik osztályba jár jelenleg?

..... osztályba

88 – jelenleg nem jár iskolába → **ugrás a 29-re!**

99 – NT

25. Milyen tantervű osztályba jár?

- 1 – normál osztály/csoport
- 2 – gyógypedagógiai osztály/csoport
- 3 – tagozatos osztály/csoport, éspedig:
- 9 – NT

26. Jár-e jelenleg napközibe?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

27. Igénybe veszi-e az iskolai étkeztetést....

	Igen	nem	NT
a. iskolaévben	1	2	9
b. nyáron	1	2	9

28. **HA ÉTKEZIK AZ ISKOLÁBAN**

Az iskolai étkezéséért...

- 1 – a teljes összeget,
- 2 – az összeg egy részét, vagy
- 3 – semmit nem fizetnek?
- 9 – NT

28.a. A gyermek dohányzik-e?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

28.b. A gyermek fogyaszt-e alkoholt?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

29. Jár-e a gyermek valamilyen különóra (pl: sport-, zene-, színház-, táncóra), vagy tagja-e ilyen célú szervezetnek, egyesületnek?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

30. Milyen gyakran olvas a gyermek kedvtelésből?

- 1 – minden nap
- 2 – hetente néhány alkalommal
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal
- 5 – sohasem
- 9 – NT

31. Az elmúlt évben volt-e a gyermek valamelyik családtaggal, vagy a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson? (KÉRDEZŐ: az iskolai szervezésű programokat ne számítsd!)

1 – igen

2 – nem

9 – NT

32. Ha a család együtt néz TV-t, meg szokták-e beszélni Önök a gyermekkel a látottakat?

1 – igen

2 – nem

8 – nincs TV-jük

9 – NT

32.a. Most arról kérdezzük, hogyan tölti gyermeke a szabadidejét. Mennyire jellemző, hogy a gyerekek a szabadidejében....

Mennyire jellemző, hogy...	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. tv-t néz	4	3	2	1	9
b. számítógépezik	4	3	2	1	9
c. otthon játszik (egyedül, vagy testvéreivel)	4	3	2	1	9
d. szüleinek segít (háztartásban, üzletben stb.)	4	3	2	1	9
e. szervezett programon vesz részt	4	3	2	1	9
f. sportol, kirándul	4	3	2	1	9
g. barátaival, haverjaival találkozik	4	3	2	1	9
h. presszóba, bárba, kocsmába jár	4	3	2	1	9
i. csavarog, lődörög	4	3	2	1	9
j. egyáltalán nincs szabadideje	4	3	2	1	9
k. semmit sem csinál	4	3	2	1	9
l. egyéb tevékenységet végez	4	3	2	1	9

33. A gyermek számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

	Miért nem?					
	Igen	Nem	Nem engedhetik meg maguknak	Egyéb ok	NT	X
a. megfelelő hely tanulásra, házi feladat elkészítésére	1	2	1	2	9	X
b. íróasztal	1	2	1	2	9	X
c. minden, az iskola, óvoda által elvárt felszerelés	1	2	1	2	9	X
d. szótár	1	2	1	2	9	X
e. rendszeres szabadidős tevékenységben való részvétel (pl. sportolási lehetőség, ifjúsági programok)	1	2	1	2	9	X
f. fizetős iskolai kirándulásokon és programokon való részvétel	1	2	1	2	9	X
g. fizetett különóra (nyelv, zene, fejlesztő foglalkozás, sport, stb.)	1	2	1	2	9	X
h. zsebpénz	1	2	1	2	9	X

MINDENKITŐL

34. Talán korai még erről beszélni, mégis mit gondol, milyen iskolai végzettséget fog a gyermeke szerezni?

- 1 – legfeljebb 8 osztály
- 2 – szakiskola
- 3 – szakközépiskola
- 4 – gimnázium
- 5 – felsőfok
- 9 – NT

HA A GYEREK ÓVODÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi óvodájáról.

35. Melyik óvodába jár a gyermek jelenleg?

..... (óvoda neve és települése)

9 – NT, NV

36. Mennyire jellemzők a gyermek jelenlegi óvodájára a következők?

	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. Jók az óvónők.	4	3	2	1	9
b. Az óvodában figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség.	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az óvoda berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az óvoda játékokkal, eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlzsúfoltak a csoportok.	4	3	2	1	9

37. Mennyire jellemző az óvodára, hogy magas a roma gyerekek aránya?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT, NV

38. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy óvodában a roma és a nem roma gyerekek egy csoportba, vagy ha külön csoportba járnak?

- 1 – ha egy csoportba járnak
- 2 – ha külön csoportba járnak
- 9 – NT

39. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az óvoda sikereinek, erősségeinek?

.....

.....

.....

40. És mit tart az óvoda hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....

.....

.....

HA A GYEREK ISKOLÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi iskolájáról.

41. Melyik iskolába jár a gyermek jelenleg?

..... (iskola neve és települése)

9 – NT, NV

42. Mennyire jellemző az iskolában a drogprobléma, túlzott alkoholfogyasztás a gyerekek között?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT

43. Mennyire igazak a következő állítások a gyermek jelenlegi iskolájára?

	teljesen igaz	inkább igaz	inkább nem igaz	egyáltalán nem igaz	NT
a. Jók a pedagógusok.	4	3	2	1	9
b. Figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlsúfoltak az osztályok.	4	3	2	1	9

44. Mennyire jellemző az iskolára, hogy magas a roma tanulók aránya?

1 – nagyon jellemző

2 – inkább jellemző

3 – inkább nem jellemző

4 – egyáltalán nem jellemző

9 – NT, NV

45. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy iskolában a roma és a nem roma gyerekek egy osztályba, vagy ha külön osztályba járnak?

1 – ha egy osztályba járnak

2 – ha külön osztályba járnak

9 – NT

46. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az iskola sikereinek, erősségeinek?

.....

.....

.....

47. És mit tart az iskola hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....

.....

.....

**KÖSZÖNJÜK, HOGY VÁLASZAIVAL SEGÍTETTE
MUNKÁNKAT!**